

Ühiskonna vastukajad huntide Prantsusmaale taasilmumisele

Katse analüüsida kuulujuttude tõe pähe võtmist¹

Véronique Champion-Vincent

Sissejuhatus

1990. aastate algusest on huntide taasilmumine Prantsusmaa pinnale põhjustanud ägedaid vastuolusid sõjakalt meelestatud looduskaitstajate (kelle arvates on see tagasitulek inimkonna poolt liigse ekspuuteerimise käigus rikutud isetaastuva ürglooduse triumf) ja mägilastest lambakasvatavate vahel (kes näevad huntide naasmises vandenõu, mille eesmärgiks on kihutada nad minema spetsiaalselt lambakasvatuseks kohandatud aladelt). Selle konflikti mõistmiseks tuleb vaadata kaugemale iseenesestmõistetavusest ja kõikvõimalikest hüüdlausestest ning uurida avalikkuse silmis üldiselt põlastusväärseid kuulujutte.

Kõigepealt kirjeldame sündmuste kulgu alates 1993. aasta kevadest, mil esmakordselt ametlikult teatati huntide taasilmumisest Prantsusmaale, kuni 2000. aasta kevadeni, kui võeti vastu riiklik hundiprogramm reguleerimaks piirkonniti selle loomaliigi arvukust. Loomakaitstajad ja lambakasvatavad ei ole siiski nõustunud kompromissiga, millele asjatundjad pakkusid nahunii juba 1996. aastal välja lisameetmeid.

Teiseks lahatakse konflikti osapooli: lambakasvatavaid ja mägilalade poliitikutest rahvaesindavaid, looduskaitsetse ja hundikaitstavaid ning kaua aega passiivselt kõrvalt vaadanud ametkondi (siinkohal on oluline rõhutada mitmust, sest erinevad ametkonnad on lähenenud probleemile erinevalt). Nende esitatud argumentide (mis lähtuvad ideoloogilistest kaalutlustest ja meenutavad kangesti hüüdlauseid) kirjeldusest ilmneb, et mõlemad osapooled väidavad end olevat kõige looduslähedasemad, kuid seda laialivalguvat väljendit võib tegelikkuses mõista mitmeti.

Kolmandaks arutletakse enamasti tähelepanuta jäänud kontrollimatu hundikasvatusega seotud probleeme Prantsusmaal, mille

<http://haldjas.folklore.eeltagused/nr24/hundijutt.pdf>

Véronique Champion-Vincent

tulemusena pääsevad hundid kas tahtliku tegevuse tagajärjel või juhuslikult vabadesse.

Seda asjaolu vaadeldakse hundikujutelma arengu kaudu, mida on põgusalt kirjeldatud artikli neljandas osas: kõige talumatuma loomariigi esindajana või koguni isetaastuva metsiku looduse võrdkujuna jääb hunt ikkagi “liiga elajalikuks loomaks”, kes sunnib end vihkama.

Viiendas peatükis üritatakse analüüsida metsloomade kohta käibel olevaid kuulujutte ja nendes sisalduvaid tõeteri. Loomade vabastamist käsitlevaid kuulujutte võib kohata üle kogu maa ja üks nende tüüpsüžee on salapärase kasside² väidetav kohalolu.

Kokkuvõttes mõtiskletakse teemal, milline tulevik ootab Prantsusmaal metsikult elavaid hunte.

1. Huntide taasilmumine Prantsusmaale: mis on tegelikult juhtunud?

1992. aastast alates on Prantsusmaa aladele, kus pole hunte nähtud 1920. aastate lõpust saadik, ilmunud tagasi metsikud hundi-karjad (Beaufort 1987: 26–27). Kõigepealt nähti neid Mercantouri rahvuspargis, seejärel mujal Alpides. Huntide kohalolu (ja lambakarjadele tehtud kahju) tekitas üsna pea lambakasvatajate ja põllumajandusettevõtjate elava protestilaine.

Metsikute huntide taasilmumise alguseks võib pidada 1990. aastat,³ kui neid märgati Mercantouri rahvuspargis, kuigi Prantsuse keskkonnaministeeriumi looduse ja maastikuameti tolelaegne juhataja Gilbert Simon, kelle ametikohustuste hulka kuulus metsiku looduse säilitamine Prantsusmaal, väidab järgmist:

Kõik sai alguse 1992. aasta novembris, kui kaks Mercantouri rahvuspargi esindajat teavitasid mind telefoni teel sellest, et pargis on nähtud kaht hunti. Seda asjaolu toetasid ka juba varem mitmel korral leitud euroopa muflonite korjused, mida rahvuspargi töötajad olid senini pidanud hulkuvate koerte tööks (Champion-Vincent 1999).

Keskkonnaministeerium otsustas aga avaliku teadaandega viivitada:

Seejärel kutsuti kokku kinnine koosolek, mille käigus arutleti avalikustamisega seotud probleeme. Otsustati teavitada ava-

likkust mitte enne, kui on täidetud kolm nõuet: 1) on kindel, et hundid on tõepoolest kohal; 2) on kindel, et hundid on ilmunud spontaanselt; 3) on olemas selge tegevuskava puhuks, kui hundid hakkavad lambakarju hävitama. Meie arvates oli küsimus pigem selles, kuidas tulla toime inimeste reageeringuga, mitte niivõrd huntides enestes (Champion-Vincent 1999).

Talvel 1992 tehtud tähelepanekud kinnitasid mitte pelgalt paari hundi, vaid terve karja olemasolu. Keskkonnaministeerium plaanis suure uudise avalikustamist juuni keskpaigas, kuid ühel ajakirja *Terre Sauvage* ajakirjanikul õnnestus koostöös keskkonnaministeeriumiga teha asi üldsusele teatavaks juba 1993. aasta mais.

Seega ei edastatudki ametlikku teadaannet metsikute huntide taasilmumisest Prantsusmaale. 1993. aasta septembris ilmus küll ministeeriumi määrus, mis vastavalt Berni konventsiooni⁴ sätetele ja Euroopa looduslike elupaikade ning looduslike looma- ja taimeliikide kaitse direktiivile⁵ teatas, et tuleks korraldada huntide, ilveste ja karude jahti või hävitamist *vältimaks olulise kahju tekitamist teraviljale ja kariloomadele ning üldsuse julgeoleku huvides*.⁶

Sellega keskkonnaministeeriumi seletus asjassepühendamatu te mõneti arusaamatuks jäänud määruse kohta piirduski. Lambakasvatajate süüdistusi huntide tahtliku sissetoomise kohta õhutasid seesama salalik hoiak ja korrastatud teabe puudumine. Kummati õigustas toona loodus- ja maastikuameti juhataja ametipostil asunud Gilbert Simon ka mitu aastat hiljem tehtud otsuseid:

*Toetan [toonast] otsust mitte informeerida rahvaesindajaid ja lambakasvatajaid olukorrast selle algstaadiumis, sest kohene teavitamine ja ajakirjanduse sekkumine võinuks tuua kaasa huntide täieliku hävitamise nendesse vaenulikult suhtuvate rühmituste poolt. Minu eesmärk oli huntide kaitsmine ja veendumine, et nad saavad jääda paikseks. See polnud edasilükkamine: ma ei arvestanud huntide tagasitulekuga, kuid kui nad juba kord siin olid, oli minu kohus neid kaitsta (Champion-Vincent 1999).*⁷

Huntide taasilmumine võis tulla üllatusena paljudele ametkondadele, kuid mitte rühmitustele, kes seda innukalt ja kannatamatult ootasid. Varasem uurimus salapäraest kassidest (Champion-Vincent 1992) tegi selle ootuse äratuntavamaks, siinkohal võiks meenutada selle põhijooni. 1980. aastatel üritasid agressiivselt meelestatud

Véronique Campion-Vincent

meediakangelased kasutada iga võimalust kuulutamaks, et nende eesmärgiks on tuua tagasi hundid, samuti väitsid aktivistid oma raamatutes ja ajaleheartiklites, et hunte päästetakse salaja vabadusse:

Euroopas on saladuskatte varjus lastud vabadusse juba hulk hunte. 1978. aasta veebruaris kuulsin ma hundi ulgumist Luberoni mägedes, seda võivad tunnistada ka mu kolm sõpra. Jätsin selle vahejuhtumi enda teada kuni raamatu avaldamiseni. Robert Hainard mainib sama 1983. aastal Prantsuse Keskmassiivi mägede kohta. J. P. Salasse kuulis "metslase" ulgumist Gévaudanis (Kempf 1987: 91).

Sestsaadik kui inimkonna surve ümbritsevale keskkonnale on muutunud piisavalt tugevaks, ei kõhkle üksikud mässajad, kes püüavad innukalt kokku liimida kadunud maailma kilde, päästa erinevates Euroopa paikades vargsi vabadusse salajastesse peidukohtadesse vangistatud hunte. Nad loodavad taastada Canis lupuse algse staatuse loomariigis (Libération, 14. märts 1991).

Tol ajal pidasid paljud Auvergne'i elanikud huntide ametlikku tagasitoomist Margeride'i tõeks; Cantali ja Lozère'i departemangus tuntakse seda lugu paremini kui unustusse vajunud juttu Cézallier' Metslasest, keda olevat seal nähtud hulkumas aastatel 1946–1951 (Barloy 1985; Meurger 1990). Lozère'i departemangus koostati siiski ka kohalikke huntide tagasitoomise programme. Turismiameti toetusel – Gévaudani suletud hundipark (kus pargi looja ja juhataja Gérard Ménatory hullas huntide keskel, kes suhtusid temassegi sõbralikult) oli niigi üks olulistest turismiobjektidest – , kuid põllumajandusühistute vastuseisu tõttu oli ebatõenäoline, et nad saavad keskkonnaministeeriumilt vajaliku volituse.

Hundiisa [Gérard Ménatory] tegi teatavaks oma plaani [---] luua Lozère'is 2 miljoni ruutmeetri suurune kaitseala, kus hundid saaksid vabalt ringi liikuda ja sinna varem lahti lastud paljude ulukite hulgas iseseisvalt toitu hankida. [See on] esimene etapp. Seejärel täidab sellel kaitsealal üleskasvanud huntide teine põlvkond meie metsad. Need täiesti metsikult kasvanud isendid ei näita üles soovimatut huvi oma teele sattuvate kahejalgsete vastu. Ideed tutvustatakse valitsusring-

kondades, kus aeg ja mõned hoolikalt valitud sõbrad töötavad järgmise viie kuni kümne aasta jooksul unistuse täitumise nimel (L'Autre Journal 1990: 121).

Hunte ümbritsev segadus, mida aktivistid esitasid väärtusliku kultuuripärandina, aga kestis. Seda tähistasid ka 1. aprillil mitmes ajalehes avaldatud pilateated huntide põgenemise või nende ametliku tagasitoomise kohta.⁸ 1998. aasta detsembris keskkonnaministeeriumi loodus- ja maastikuameti ning Cévennes'i rahvuspargi korraldatud loomade tagasitoomise teemalisel ametlikul konverentsil tuldi välja ettepanekuga päästa hundikari lahti Chambord'i mõisa parki, mida Prantsusmaa presidendi kaaskond on juba aastaid kasutanud jahipidude korraldamiseks. Selle ettepanekuga loodeti tasakaalustada huntide põhjustatavat kahju lambakasvatajatele (Beaufort 1990).

1995. aastal, kui üldsus pidas huntide tagasipöördumist heaks uudiseks,⁹ halvenesid suhted lambakasvatajate, kellest mõned teatasid Hundivastaste Liidu (sinna kuulusid muuhulgas ka jahimehed) loomisest (*Le Figaro*, 5. juuni 1995), ja uuele juhile suurt poolehoidu näidanud Mercantouri rahvuspargi juhtkonna vahel.

*“Meie eesmärgiks on luua soodus pind huntide ja lambakasvatuse kooseksisteerimiseks,” selgitab Mercantouri rahvuspargi direktress Marie-Odile Guth. Aasta tagasi, kui Guth sai rahvuspargi juhiks, kinkisid alluvad talle tervituseks plakati, millel on kujutatud lumes istuvat hunti. See plakat on nüüd tema kabinetis aukohal. Guth selgitab: “See hunt tugevdab kaitse all olevaid alasid” (*Le Point*, 3. juuni 1995: 88).*

1996. aastal pingestus olukord lambakarjadele tekitatud kahju suurenemise tõttu Ranniku-Alpide departemangus. Sama aasta veebruaris määras keskkonnaministeerium vahetalitajaks ametisse tunnustatud teadlase Jean-François Dobremezi,¹⁰ kes esitas novembris asjakohase aruande (Dobremez 1996). Samal ajal rahastas samasisulist aruannet ka põllumajandusministeerium. Rakendades abinõusid, mida J.-F. Dobremez pakkus välja juba märtsikuus selleks, et *heita valgust huntide päritolule* (Dobremez 1996: 14), avaldati 18. aprillil 1996 loodus- ja maastikuameti esimehe kiri Ranniku-Alpide politseiprefektile. Vastuseks üleüldistele süüdistustele loomade tahtliku vabastamise kohta väideti kirjas, et *Mercantouri hundi on pärit Itaalia hundikarjadest*, mis on laienenud väljapoole

oma tuumikala Abruzzo rahvuspargis. Kirjale oli lisatud üheksaleheküljeline dokument pealkirjaga *Huntide esinemine Apenniini-de ning Prantsuse ja Itaalia Ranniku-Alpide vahelisel alal*, milles analüüsiti 12 Itaalia teadlaste kirjutatud artiklit ja milles sisaldus viis levikukaarti. Siiski väljendas sama aasta juulis tehtud Mercantouri rahvuspargi ümbruse külade esimeeste ja departemangunõukogu liikmete esildis kahtlusi huntide taasilmumisega seotud asjaolude suhtes.

1997. aastal moodustati Riiklik Nõuandev Hundikomitee, kuhu kuulub 37 määratud liiget. Selle esimesel, 15. juunil 1998 peetud istungil lükkasid põllumajandusettevõtjad ja mäestikualade rahvaesindajad ühehäälselt tagasi kahe huntide eest vastutava riikliku ametiasutuse (põllumajandusministeeriumi maapiirkondade ja metsade ameti ning keskkonnaministeeriumi loodus- ja maastikuameti) koostatud dokumendi, mille eesmärk oli töötada välja hunte kaitsev ja lambakasvatust toetav riiklik arengukava. See tegi olukorra keerulisemaks. Tuleb tunnistada, et 1996. aasta aruannetes tehtud ettepanekuid pole hakatud täide viima, põhjuseks võib olla ka nii loodus- ja maastikuametis (kus Gilbert Simoni vahetas 1996. aasta oktoobris välja Mercantouri rahvuspargi endine direktor Marie-Odile Guth) kui ka keskkonnaministeeriumi juhtkonnas (kus 1997. aasta aprillikuise valitsuskoalitsiooni vahetuse käigus astus Corinne Lepage'i asemele ökoloog Dominique Voynet) asetleidnud personalivahetus.

Olukorra lahendamiseks otsustasid ministeeriumid ühise aruande kasuks ja 15. oktoobril 1998 tehti avalikkusele teatavaks tegevusprogramm (samal päeval korraldasid lambakasvatavad Lyonis olulise tähtsusega demonstratsiooni). Pierre Bracque, kelle varasem aruanne jahipidamise kohta oli pälvinud suurt poolehoidu, avaldas uue aruande 1999. aasta veebruaris (Bracque 1999). P. Bracque'i ettepanekute rakendamist hakkasid õige pea uurima spetsiaalselt selleks otstarbeks Riikliku Looduskaitseõukogu juurde moodustatud komisjonid.

1998. aastal pöördus Ranniku-Alpide Põllumajanduskoja koostatud aruanne pealkirjaga *Huntide nn loomulik naasmine Prantsusmaale* tagasi 1996. aasta 18. aprilli seletuskirjale lisatud levikukaartide juurde, vaatles neid Itaalia teadlaste artiklite raames (kust need algselt pärinesid) ja esitas Itaalia allikatelt järelepärimisel saadud lisateavet. Järelepärimine näitas üheselt, et teated Genova linnast lääne poole ilmunud huntidest ei olnud tulnud Itaalia alli-

kast.¹¹ Selles süüdistava alatooniga aruandes järeldati, et huntide loodusesse tagasitoomine on olnud tahtlik, mis andvat aruande autoritele õiguse kõrvaldada hundid Prantsusmaa territooriumilt.

Lambakasvatavate vaenulikule hoiakule sillutasid teed eeskätt kohalikud rahvaesindajad. 16. detsembril 1998, tuginedes ülalkirjeldatule aruandele, esitas kolm parlamendisaadikut palve kutsuda kokku uurimiskomisjon. Palve lükati tagasi, kuid 1999. aasta 28. aprillil moodustati huntide Prantsusmaal leidumise teabekomisjon. 20. oktoobril 1999 avaldatud aruande¹² tulemused olid karmid ja kriitilised:

Meil tuleb toetada lambakasvatust. Sellel pinnal võib komisjoni järeldused jagada kolmeks järjestikuseks sammuks.

• *Väide: hundid tuleb kõrvaldada lambakasvatuspriirkondadest.*

• *Arutelu: kuidas oleks võimalik parandada ja tõhustada lambakasvatuse kompensatsioone ja karjade kaitset?*

• *Ettepanek: huntidel võiks lubada elada vaid hundiparkides (Chevallier 1999: 31).*

Seega tuli 1999. aastal välja kaks olulist aruannet, sama aasta lõpus võis täheldada riiklike ametkondade ja mägi-alade rahvaesindajate avalikku vastasseisu.

Alles 2000. aasta märtsis võtsid riiklikud ametkonnad tarvitusele abinõud kontrolli saavutamiseks huntide üle ning lõpuks juunikuus hakati astuma samme, mis võimaldavad võtta tarvitusele meetmed tülikate huntide kinnipüüdmiseks või hävitamiseks.

Samal kuul avaldati ministeeriumidevaheline memorandum *Alpi lambakasvatuse ja huntide kaitse tegevuskava*.¹³ See kümneleheküljeline dokument annab ülevaate rakendatud abinõudest alates huntide taasilmumisest (jättes kõrvale 1996. aasta aruanded), hindab tekitatud kahju ja kompensatsioone ning pakub välja kolme aasta programmi, milles tehakse vahet katsealade (kus hundid on täielikult kaitstud) ja regulatsioonialade vahel (kus *reguleeritakse huntide arvukust eesmärgiga vähendada nende röövkäikudest tekkinud kahjusid ja mille üksikuid piirkondi võib iseloomustada kui paiku, kus on võimatu pidada üheaegselt lambakarju ja lasta elada huntidel*). Mercantouri rahvuspark ja Queyras' looduspark, samuti kaht parki ühendav liikumiskoridor on arvatud katsealaks, regulatsioonialad katavad kogu ülejäänud Alpid. Sellega võeti juba 1996. aastal ekspertide soovitatud tsoneerimissüsteem lõpuks ka vastu, tõi,

Véronique Campion-Vincent

huntidele pole see lahendus just kõige soodsam, kuna selles paistavad selgelt läbi mägi-alade rahvaesindajate poliitilised mõjud.

Sellegipoolest teatasid põllumajandusettevõtjad peaministrile saadetud avalikus kirjas oma rahulolematusest kompromissabinõudega, mis kiskjate kõrvaldamise asemel kavatsevad *edendada kogu Alpide piirkonnas huntide kaitse alla võtmist ja jätkata loomasoo eelistamist inimtegevusele*.¹⁴ Ka loomakaitse seltsid protestisid: *Prantsuse Looduskeskkond [France Nature Environnement] liikkab tagasi selle meelevaldse ja skandaalse tsooneerimisprogrammi. See on bioloogiline nonsens*.¹⁵ Nad korraldasid demonstratsiooni¹⁶ ja teatasid oma plaanist anda aruanded ja protokollid läbivaatamiseks *Conseil d'État*'le, riiginõukogule (*Le Monde*, 10. august 2000: 7). Siiski avaldati 4. juulil 2000 vastuseks koostöö- ja kompromissialtude loomakaitse seltside kommentaaridele uus memorandum koos "lisaprotokolliga", mis lubas teatud tingimustel teha otsuseid huntide püüdmiseks ja hävitamiseks ka kohalikul politseiprefektil ja läks seega kardinaalselt lahku Prantsusmaa traditsioonilisest tsentraliseeritud haldussüsteemist.¹⁷

Mägi-alade rahvaesindajate proteste kiskjate kohaloleku vastu ei leevendanud ka kompromissmeetmed. 29. märtsil 2000 kiitis parlament heaks ettepaneku püüda kinni Sloveeniast ostetud karud, keda oli alates 1997. aastast Püreenees vabaks lastud.¹⁸ Kuigi valitsus paistab olevat otsustanud seda ettepanekut mitte ellu viia (selle täideviimiseks pole tehtud ühtegi sammu), kerkib teema ikka ja jälle päevakorda.

Huntide arv ja kahjutasu suurus

2000. aasta alguses oli Prantsusmaa pinnal elavate huntide hulk teadmata. Ametlikud allikad räägivad 30–40 hundist, kuid tunnustavad ka rändhuntide olemasolu. Hundid on lambakarjadele tekitanud olulist kahju. Aastatel 1993–1997 on 2360 tapetud või vigastatud lamba eest jagatud kompensatsiooni 2,6 miljoni Prantsuse frangi ulatuses¹⁹ (Bracque 1999: 17). 1998. aastal avaldatud *Huntide ja kahju aastaaruande*²⁰ hinnangul on Alpides jagatud kompensatsiooni 1206 looma eest ja makstud 1,2 miljoni frangi suurust kahjutasu. Hundiprogrammi hinnang 1999. aastale: 2 miljonit franki kompensatsiooniks 1999-le kannatanule. Dokumendi põhjal on võimalik järeldada, et ajavahemikus 1993–1999 eraldati 5250 looma eest kompensatsiooniks 6 miljonit franki.²¹

Véronique Campion-Vincent

Foto 1. Hunt Tallinna loomaaias. Kalev Tuubeli foto 2004.

Véronique Campion-Vincent

Kompensatsioonid moodustavad aga vaid väikese osa summast, mida Prantsuse riik on huntide taasilmumise tõttu kulutanud. Aastatel 1997–1999 oli Lõuna-Alpide eluslooduse projekti (*Life Nature program*) eelarve 8 miljonit Prantsuse franki. Poole sellest kattis Euroopa Liit, Prantsusmaa osa rahastas keskkonnaministeerium. 2000. aastal käivitati uus kolmeaastane programm eelarvega 25 miljonit Prantsuse franki, millest 9 miljonit tuli eluslooduse projektilt.

2. Vastaspooled ja nende argumendid

Millised on siis need osapooled, kellele valitsusinstituutsioonid on üritanud vahendajaks olla? Need on väikesed rühmitused, kes arendavad haruldaset sümmeetrilist diskussiooni (selle konflikti kajastus ajakirjanduses pole kaugeltki proportsioonis asjasse segatud inimeste ja loomade hulga, samuti on kõnealused summad riikliku eelarve mastaabis ebaolulised).

Kriisiseisus lambakasvatavad

Prantsusmaa lambakasvatustoodang on vähenemas. Erinevalt 15 aasta tagusest 80%st kattis see 1999. aastal vaid 45% riiklikust kogutarbimisest. Mägilambakasvatavate sotsiaalne rühm kannatab majanduskriisi käes, ka on nende sissetulekud (k.a riiklikud toetused) Prantsusmaa loomakasvatavate seas madalaimad. Alpides karjatatakse 8 660 000 ruutkilomeetril 860 000 lammast,²² lambakasvatavajad jääb aga pidevalt vähemaks ja küladest lahkub üha rohkem inimesi. Lambakasvatavatele eraldatud abirahad ja toetussummad moodustavad nende sissetulekust suurema osa kui lambapidamisest – liha-, villa-, piima- ja juustumüügist – saadav tulu. Võrdeliselt karjatatava maa-ala suurusle või lammaste arvule jagatavad toetused on sundinud lambakasvatavajaid suurendama oma karju ja nad suudavad loomade järele üha vähem valvata, et mitte öelda: loomad on jäetud täiesti omapäi. Selline laiendatud karjakasvatavus, mida pooldab ka toetussummasid eraldav haldusametkond, ei sobi loomulikult kokku kiskjate taasilmumisega neile aladele.

Lambakasvatavajad on näidanud oma vaenulikkust suhtumist huntidesse, kelle tekitatud kahju on 1995. aastast alates oluliselt kasvanud. Organiseeritud vastuseisu Rahvusliku Lambaliidu raames

on väljendanud eeskätt suured protestimiitingud, mille haripunktiks oli 15. oktoobril 1998 Lyonis 1000 lambakasvataja ja 2500 lamba osavõtul korraldatu. Rahvusliku Lambaliidu peasekretär esines ilukõnelise pöördumisega, mis meenutas aastatel 1988–1989 Ainis peetud kõnet 1970. aastatel Šveitsis looduskaitstajate poolt vabadusse lastud ilveste ilmumise puhul Prantsusmaale (eeskõneleja Denis Grosjean oli Aini Lambakasvatajate Liidu vastutav esindaja juba 1987. aastal). Kõne sisaldas järgmisi väiteid:

- Lambakasvatajaid nimetati keskkonna ja looduse tegelikeks kaitstajateks, sest just nende tegevus aitab loodust säästa. Toonitati kestvat kahju, mida tekitavad kõik Prantsusmaa pinnal elutsevad kiskjad:

Oleme juba alistunud ebaõiglaselt suurele andamile, toonud ohvri suure ökoutoopilise tsirkuse altarile. See on väljakannatamatu andam, mida alati peavad maksma just need lambakasvatajad, kelle valdused asuvad kõige metsikumates ja kõige haavatavamates piirkondades. Kas on siis kuritegu hõlvata maad, alasid, mis on jäänud üksnes loomadele? Kas Alpid on vaid huntide, Jura ilveste ja Püreneed karude jaoks?

- Keelduti tunnistamast väidet, nagu tekitaksid põhilise kahju lambakarjadele hulkuvad koerad:

Ärge öelge meile, et lubame hulkuvatel koertel teha seda, mida taunime kaitsealuste kiskjate puhul. Olgu tegu katku või kooleraga, me võitleme väsimatult kõige vastu, mis meie karju tapab. [---] Ei ole midagi ühist kahjul, mida tekitavad kogu piirkonnas ringi hulkuvad õnnetud koerad, [---] ja sellel, mida tekitavad need ülihoulikalt kaitstud elajad, kes avaliku elu tegelaste heakskiidul tapavad ja ohustavad alati samu karju.

- Tunnistati lambakasvatajate õigust kontrollida alasid, kus nad töötavad. Riiklikest toetustest hoolimata on neilgi eneseväljendusõigus:

Kaitsta loodust, täiustada seda! Aga mitte lambakasvatajate arvelt, mitte nende töö arvelt, mitte nende kahjuks, kes hoiavad heinamaade ja metsade vahelist tasakaalu. Üksikud aktivistidest looduskaitstajad ei suuda tunnistada, et lambakasvatajad peaksid jääma nende valduste hooldajateks, kus nad

Véronique Campion-Vincent

töötavad. Ja ärge laske neil vastata, et lambatootmisele eraldatavad toetused peaksid hoidma meil suu kinni. Selline arutelu tekitab endiselt vaid põlastust.

- Huntidele ei leidu tööpoolest kohta karjakasvatuspriirkondades. Linnaelanikud, kes hunte nii väga hindavad, võiksid siis ka selle koorma enda kanda võtta:

Kui Prantsusmaa soovib nii väga metsloomadega looduses eksperimenteerida, võiks alustada Boulogne'i ja Vincennes'i,²³ Fontainebleau' ja Rambouillet' metsadest,²⁴ kus ei ole ohus meie lammaste sääreluud (Grosjean 1998).

Ranniku-Alpide Põllumajanduskoja juhtimisel koostatud programm selgitamaks, et kunstlikult riiki toodud huntidele ei laiene mingi kaitse, on juba esitatud.

Lambakasvatajate stiihilised väljaastumised on kutsunud üles suisa ebaseaduslikkusele: kõva häälega väljakuulutatud salaküttimine tulistamise ja mürgitamise abil (hoopis teine küsimus on aga see, kas kõike reklaamitult ka täide viiakse).

1999. aasta novembri lõpul korraldasid umbes 30 Mercantouri piirkonna lambakasvatajat "salajase" retke, kuhu ei unustatud kutsuda ka ajakirjanikke. Korraldajaid toetasid oma kohalviibimisega ka sealsed rahvaesindajad, kes panid aluse D. Chevallier' raportile.

Pierlas's otsustasid kolmkümmend nende karju massiliselt hävitava kiskja rünnakutest ärritunud lambakasvatajat pealetungi kasuks. Seaduse keelust hoolimata korraldasid nad eile kuni Beuil' ja Roure'ini ulatuva retke. Kui osalejad kella kolme paiku pärastlõunal retkelt naasid, otsisid neid läbi politseinikud, kes esitasid aruande ka asjaomastele kohtuvõimudele (Nice-Matin, 23. november 1999).

Looduskaitseeltsid ja metsloomakaitsjad andsid otsekohe sisse kaebused, mille läbivaatamisega kirgi jahutada soovivad ametivõimud eriti ei kiirustanud. 1999. aasta detsembri lõpus avaldas *Paris-Match* esimese ajalehena uudise lambakasvatajate "salaaktsioonist" (intervjuud ilmestavad hägused fotod), kus nimetatud teatavad, et tapsid järjest kõik hundid, kes ette sattusid. See ei toonud muud vastukaja kui kaebuste formaalse sisseandmise, kuid need ei jõudnudki kohtusse (*Paris-Match*, 30. detsember 1999: 92–95).

2000. aasta novembris kaebas Riiklik Jahindusamet²⁵ kohtusse ühe Isère'i lambakasvataja, kes olevat avalikkuse ees kiidelnud, et tappis 1999. aastal tema karja rünnanud hundi (alates 1998. aastast oli talunik kaotanud 228 looma). Sellele järgnenud anonüümse kättemaksuna tapeti sama lambakasvataja kodukülas²⁶ püssilasuga hunt, kelle korjus riputati tagajalgu pidi üles nähtavasse kohta ja lisati sellele kiri: "Aitab huntidest!"²⁷

Ägedad, kompromissidest keelduvad loomakaitsjad

Ilveseid, kellest üldiselt teatakse üsna vähe, kaitstakse kõrgete ökoloogiliste aadete nimel, mille alusel kavandatakse loodusalade hooldamist, loodusliku mitmekesisuse säilitamist, veel hiljuti parasiitideks peetud loomade kaitsmist (ja isegi tagasitoomist) ning bioloogilist tasakaalu kindlustavate kiskjate naasmist.

Hunte ja karusid, kellel on prantsuse loomamüütides ja rahvasundis väga oluline roll, kaitstakse samadele põhimõtetele toetudes, kuid lisaks kaitsevad neid ka nende kahe loomaliigi andunud fännid. 1960. aastatel levinud ökoloogiliste ideede peamiseks väljundiks oli aktiivne tegevus eesmärgiga muuta halvustavat hoiakut mõnesse ohtlikuks peetavasse (mille tõttu tema nimigi on tabuks muutunud) loomaliiki. Eriti suurel määral on ettekujutus huntidest suutnud muuta hundisõprade tegevus. Artikli neljandas osas tuleme selle juurde tagasi. Keskendume nüüd aga loomasõprade ja looduskaitstajate vahel arendatud diskussioonile huntide Prantsusmaale taasilmumise teemal.

Huntide naasmisest teatas suure entusiasmiga ajakiri *Terre Sauvage*, mis andis kakskümmend kvaliteetfotodega illustreeritud lehekülge lüürilise alatooniga kirjutisele Mercantouri rahvuspargist. Ilmselt erinevaist allikaist pärinevad pildid koondasid asjakohast informatsiooni: hundijäljed lumel ja lähivõtted hullavatest huntidest. Artikkel rõhutas saladuslikkuse, diskreetsuse vajalikkust, et huntide tagasitulek õnnestuks. *Terre Sauvage*'i juhtkiri soovitas lugejail

[...] *kaitsta neid sõbraliku taasvallutuse eelkäijaid kui tõelist varandust. Vaadakem neid kui osakesi keldi hingedest, kes uluvad mägedes oma vabadusest* (Paccalet 1993: 19).

Ka lambakasvatajate üha ägeneva protestiga silmitsi seistes ei väsi loomakaitseseltsid kordamast, et mägipiirkondades metsikult ela-

Véronique Campion-Vincent

vad hundid vaid rikastavad looduspärandit. Nad tunnistavad, et lambakasvatavate ja huntide vaheline konflikt on paratamatu, väites samas, et lambakasvatavatele välja pakutud kaitsemeetmetest (koerad, tarad, abilised) peaks igal juhul piisama huntide kontrolli all hoidmiseks ja kahjude kompenseerimine peab põhinema riiklikul solidaarsusel.

Looduskaitstjad ja loomasõbrad üritavad lambakasvatavate kaebusi karjadele tehtud kahju kohta innukalt teatud raamidesse suruda, rõhutades, et hulkuvate koerte rünnakuid tuleb ette märksa sagedamini. Nad süüdistavad hulkuvaid koeri eluohutlikkuses, kirjeldades neid huntidest palju agressiivsematena:

Tänapäeval on ettekujutus neist loomadest [huntidest] rikkunud koerad. Täpsemalt hulkurkoerad, keda Prantsusmaal leidub üle 50 000 ning kes tapavad ulukeid, kodulinde ja kariloomi, kuigi neis tegudes süüdistatakse hunte. Kuue kuu jooksul on Mercantouris olnud 60 koerariinakut ning vaid 33 juhtu, kus ründaja oli hunt (Télé-loisirs 1995, märts, lk 8).

Rochasson' mõisa, kus hoolitsetakse haavatud metsloomade eest, saabuvad haletsusväärse seisundis isahirved, keda on purenud hulkuvad koerad. Hulkurkoerad on mõrtsukad ([aktiivse loodus- ja innuka hundikaitsja] Jean-François Noblet' avaldus Grenoble mensuel'is veebruaris 1993, lk 20).

Hunte ei tohi tembeldada patuoinasteks – hulkuvatel koertel on karjadele kallale tungimisel hoopis olulisem osa, samuti peavad lambakasvatavad tulema toime arvukate loomahaigustega. Huntidele kehtestatud piiranguid tuleb seega vaadelda teatud kontekstis ning hierarhilises süsteemis (Huntide kaitse manifest – La lettre du hérisson: Revue de France Nature Environnement, september-oktoober 1997, lk 5).

Tsitaadid on laenatud Sophie Bobbé'lt (1998: 280–281).

Hulkuvate koerte pahategudest annavad justkui tunnistust liialdatud andmed. 1980. aastatel mainis Gérard Ménatory korduvalt 50 000 lamba tapmist igal aastal, põhjendamata seejuures oma väiteid. Suurimat tapetud lammaste hulka – 500 000 lammast aastas (Moutou 1999: 44) – nimetatakse viidates ühe seltsi Artus liikme 1998. aastal tehtud uurimusele, millel oli tähtis osa karude rehabi-

litatsioonil ja Püreneedesse tagasitoomisel (Wick 1998). François Moutou, kes mulle oma uurimuse saatis, selgitab käsitsi lisatud ääremärkuses, et

[--] *andmed, millele me* [Prantsuse Toidutervishoiuamet (*Agence Française de Sécurité Sanitaire des Aliments*) ja Riiklik Agronoomiainstituut (*Institut National de la Recherche Agronomique*)] *praegu toetume, on 2% (200 000) erineva põhjusega lammaste surmajuhtumit aastas, kusjuures lammaste kadumine on jäetud arvestamata* (Moutou 1999: 44).

Hulkuvad koerad ei saa aga olla kõigi surmajuhtumite põhjuseks, võib arvestada, et nad tapavad umbkaudu 100 000 lammast aastas. 500 000 asemel on isegi 100 000 oluliselt suurem arv kui huntide tapetud vähem kui 2000 lammast 1999. aastal. François Moutou märgib veel, et arvukalt loomade hävitamisi saab kirjutada ka haiguste arvele,²⁸ mis ei too aga kaasa üldsuse sellist reageeringut nagu huntide tekitatud kahju lambakarjadele.

F. Moutou' argument väärrib meelespidamist. See ei sea üksnes andmeid konteksti, vaid toetab hundihirnu põhjendamatuks pidamist. Seesuguse pigem poleemilise kui realistliku argumenti võib tihti leida sotsiaalprobleeme käsitlevaist aruteludest. Seepärast kutsutakse inimesi, kes muretsevad vägivalla suurenemise pärast ning tsiteerivad kuritegevuse kasvu ja vägivallajuhtumite kohta käivat statistikat, turvafoobideks (mis pole kuigi meeldiv nimetus) ning viidatakse liiklusõnnetusi ümbritsevate vähesete ühiskondlikule huvile, kuigi liiklusõnnetuses hukkunute hulk on oluliselt suurem vägivallaohvrite omast. Vastusena neile, kes taunivad ebaseaduslikest narkootikumidest sõltumist, tsiteeritakse seaduslike sõltuvusainete (tubakas, alkohol jne) pruukimisest tingitud surmajuhtumite statistika kõrgeid näite (tihti teevad selliseid avaldusi just need, kes väidavad enesekindlalt, et narkootikumide seadustamine lahendaks momentselt kõik nendega seotud probleemid).

Hulkuvatest koertest kõneldes tuleks keskenduda pigem koerte kodust minema jooksmisele, sest tõenäoliselt Prantsusmaal päris metsistunud hulkurkoeri polegi. Need koerad on pigem kodustatud kui mahajäetud, nad on mõneks ajaks jooksu pannud ja tapavad pigem lõbu, mitte niivõrd nälja pärast, tõrjudes samas inimese hoolitsust. Hulkuvad koerad on astunud üle kehtestatud piiride,

Véronique Champion-Vincent

ilmselt seetõttu ümbritseb ka nende pahategusid selline hämu (Bobbé 1999).

Loomakaitseseltsid seisavad kindlalt vastu igasugusele hundipopulatsioonide reguleerimisele (mis lubaks hunte kinni püüda või hävitada). Seltsid väidavad, et nii sotsiaalse looma puhul on üksiklooma hävitamine mõttetu, seega oleks ühikuks terve hundikari. Reguleerimisest ei tohiks rääkida vähemalt seni, kuni metsikute huntide populatsioon pole Prantsusmaal praegusega võrreldes kolmekordistunud (Champion-Vincent 1999; Prantsuse Looduskeskkonna 1997. aasta 13. novembri pressiteade; *La gazette de la meute* 14, talv 1997–1998: 8).

Kui kindel populatsioon on juba kusagile elama asunud, võiks huntide arvukuse reguleerimine olla mõeldav nii, nagu pakkus välja loomakaitseseorganisatsioon Prantsuse Hundirühmitus (*Groupe Loup France*) oma häälekandjas, nimelt:

Riik võiks jahilubadega lambakasvatajatele metsavahtide järelvalve all ja anda kindlaksmääratud tingimustel õiguse tulistada hunte, kelle kõrvaldamine on eelnevalt otsustatud (La gazette de la meute 16, suvi 1998).

See seisukoht viis Prantsusmaa Looduskeskkonna hunditalituse kriisiseisu, mis hakkas loomakaitseseltside tegevuse tulemusel 2000. aasta alguses siiski lahenema.

Nurkasurutud ja passiivsed ametkonnad

Huntide taasilmumisega seotud küsimustega tegelevad kaks asutust: põllumajandusministeeriumis on selleks maapiirkondade ja metsade amet, mille tegevus kohalikul tasandil kandub üle piirkondlikesse põllumajandus- ja metsaametitesse, ning keskkonnaministeeriumis loodus- ja maastikuamet. Need kaks riigiasutust on olemuselt väga erinevad. Pragmaatiline ja juba kaua aega tootlikkuse kuulutajaks olnud põllumajandusministeerium ei üritagi kuulata avalikku arvamust ja selle mõju on tuntav (lambakasvatajatele eraldatud toetusi ja kompensatsioone jagatakse piirkondlike põllumajandus- ja metsaametite kaudu). Keskkonnaministeerium, mis on tugevalt mõjutatud avalikust arvamusest (mida ta tihti ise

vahendab), jätab olulise koorma looduskaitsealade kanda ja suhtleb ajakirjandusega.

Keskkonnaministeerium, mis on sügavalt puudutatud huntide taasilmumisega seotud probleemidest ja lambakasvatavate protestide ägenemisest, tundub juba pikemat aega olevat võimetu reageerima. Ministeeriumis on loodud korrespondentide võrk, astmelise tegevuse ja koordinatsioonikomisjonid, huntide teadusliku järelvalve töörühm ja Riiklik Nõuandev Hundikomitee. Kuigi juba 1996. aastal tehti loodus- ja maastikuametile ettepanek võtta tarvitusele sellised abinõud, nagu tsoneerimine, lambakasvatavatele makstavate kompensatsioonide ühtlustamine vastavalt sellele, kas kahju tekitanud kiskjad olid ilvesed, karud või hundid, ning kinnipüütud huntide järelvalve, nõuti nende meetmete rakendamiseks hundiprogrammi raames 2000. aasta märtsis veel neli aastat ning see on toonud kaasa mägi-alade rahvaesindajate surve, kes nõuavad D. Chevallier' aruandele tuginedes metsikult elavate huntide hävitamist lambakasvatavate piirkondadest. Kohalikul tasandil on pingeline olukord viinud vaenujalale kompensatsioonide eraldamisele eelneva menetlusega tegelevad metsavahid ja lambakasvatavad. Kompensatsioonide menetlemist kritiseeritakse tegevuse kohmakuse ja ebaproportsionaalsete kulude tõttu.

Kompensatsiooni keskmiseks väärtuseks on 1000 Prantsuse franki noorlamba kohta, umbkaudne lõplik maksumus on 2000 Prantsuse franki (Bracque 1999: 53).

Sümmeetriline diskussioon

Lambakasvatavad ja hundikaitsjad kuulutavad, et teenivad ühte ja sama eesmärki – hoida alal ning rikastada loodusalasid ja -keskkonda. Siiski on selge, et kummalgi poolel on sõnadel “loodus” ja “alad” oma tähendus. Erinevus seisneb selles, et üks näeb nendes tööriista, teine ökosüsteemi.

Lambakasvatavad esitlevad end territooriumide hooldajatena, kelle raske töö ja karjadeta oleksid need alad läbimatud ja võssa kasvanud:

Lambakasvatavad ei riku loodusmaastikke. Oma karjade abil peatame me tihedate okaspõõsaste pealekasvu, lõhume pehki-

Véronique Champion-Vincent

nud puud ja anname õhku aluspuistule. [---] Meie loodusesõbralik tegevus – karjatamine, hooajaline ümbersiirdumine ja niitmine – aitab säilitada ja rikastada taimeriiki. Mis puutub loomadesse, siis tunnistavad nii teadlased kui ka jahimehed, et liikide mitmekesisus ja loomade rohkus on tihedalt seotud lambakasvatusega. Lambad, need väärtustamata kariloomad, on viimane abinõu, mis aitab võidelda võsa ja okaspuude pealetungi vastu (Grosjean 1998).

Looduskaitseaktivistide ideaaliks näib olevat inimtegevusest kaostatud ala, puutumatu ja mitmekesise looduse kaotatud paradüümi, mille võiks, mis isegi tuleks taastada:

Me ei näe enam kunagi Vercingetorix' lähedal asuva metsa puutumatu hiilgust. Ainus, mida teha saame, on üritada kaitsta selle jäänuseid – või see uuesti luua. Mulle meeldiks killukesed Prantsusmaast – nii 1000 ruutkilomeetrit igas departemangus –, kus mõjukas riiklik metsamet laseks puudel loomulikult kasvada, jahimehed lubaksid metskitsedel, metssigadel, nugistel ja kotkastel oma elu elada, kuhu me laseksime lahti tallekotkad (habekotkad) ja lääne-euroopa metsised, koprad ja euroopa pühvlid, kloonimise tulemusel taassündivad piisonid, pruunkarud ja ilvesed. Unustamata ka hunte (Paccalet 1993: 9).

3. Prantsusmaal vangistuses elavad hundid

Üks aspekt, mis olukorra kirjeldamisel enamasti tähelepanuta jääb, on arvukad Prantsusmaal vangistuses elavad hundid. Arvatavalt elavad hundid rohkem kui kahekümnes loomapargis üsna avatud aladel. Kinnipüütud hundid, kes ei ela loomaparkides, on muretsetud koduvalvuriks (nad peletavad eemale sissemurdjaid), neid peetakse lemmikloomana või on nad – kõige sagedamini – soetatud tõuaretuseks – nende omanikud üritavad sageli aretada hundi ja koera ristandeid. Sealjuures pääsevad hundid vahel vabadusse, enamasti küll juhuslikult, kuid mõnikord vabastatakse neid ka teadlikult.

- Ainus teadliku vabakspäästmise juhtum on tänaseks juba kaugel ajalugu. See juhtus 1968. aastal, kui Landes' departemangus tape-

ti mõnekuulise vahega kaks hunti – emane ja isane. François de Beaufort (1987), kes loomad lahkas, püstitas neid juhtumeid kõrvutades hüpoteesi metsikult ja vangistuses elanud hundist. Tema arvates oli see ainus juhtum, mis viitas huntide teadliku vabastamise teel korraldatud salajase tagasitoomise projektile, sest loom ei olnud isoleeritud.²⁹ See huntide teadliku salajase vabakspäästmise teooria toodi avalikkuse ette 1968. aastal riigitelevisioonis näidatud saates.

- 1980. aastate lõpul vihjasid nii teadlased kui ka looduskaitstjad oma sõnavõttudes tihti sellele anonüümsele ja hüpoteetilisele aktile. 1994. aastal *Le Monde*'ile antud intervjuus oma ajaloo uurimuse *Histoire de la milice 1918–1945* (1994) kordustrüki ilmumise puhul tunnistas ajaloolane Jacques Delperrié de Bayac oma osa huntide vabakspäästmisel:

Mõjutatud oma nooruses kõigepealt paremäärmuslikust poliitikast ja seejärel radikaalsest vasakpoolsest poliitikast, [...] on Delperrié de Bayac ka iseäraliku ökoloogilise liikumise liige. 1968. aasta mais vabastas ta mõned hundid Landes' departemangus ja Alpides.³⁰ Tema ettevõtmine lõppes ebaõnnestunult ja mõne jahiretkega saadi lihasööjad imetajad kontrolli alla (Le Monde, 12/13. juuni 1994).

- Arvukate ajalooliste uurimuste autor Jacques Delpierré de Bayac kirjutas ka raamatu kurikuulsast Gévaudani Metslasest. Selles järeltas ta, vastandudes üldlevinud arvamusele, et hundid olid ise süüdi (Delperrié de Bayac 1970). Paistab, et ta tegutses omapäi. Ta ostis Gérard Ménatoryle tagasi need kinnipüütud hundid, kelle nimetatud oli lahti lasknud. Selgelt läbinähtava pseudonüümi Jacques Delpevié de Barjac varjus avaldas ta loomaarmastajate ajakirjas *La vie des bêtes* (märts 1966: 92) artikli, milles väitis, et arvatavasti elutsevad hundid endiselt Causses'is, Cévennes'is ja Lozère'is (seda on mainitud ka artiklis “Les loups de France avaient-ils réellement disparu?” (*La voie du loup* 5, 2000: 12–13)). J. Delperrié de Bayac hoiatas oma tegevusest ka Rahvusliku Loodusmuuseumi professorit Pierre Pfeffer'd, kes hoidis tema isikut saladuses, sest tol ajal peeti sellist tegevust seaduserikkumiseks.
- Selles vastukajas tuleb ilmsiks ka poolehoid, mida J. Delperrié de Bayaci tegu tekitas teadlastes, kes toetasid ideed, et inim-

konna rikutud looduskeskkondade rikastamine on vajalik. Teadlaste seisukoht on olnud aga kõikuv. Kuigi nad võivad paista erapooletud, kõneldes vaid bioloogialastele teadmistele tuginedes, on nad tihti looduskaitseeltside liikmed ja enamasti ühel meelel selles, et hävinud metsloomaliikide, sh ka kiskjate loodusesse tagasitoomine on igati tervitatav.

Aastatel 1945–1989 nähti Prantsusmaal nii vangistuses elanud kui ka metsikuid hunte 39 korral: 29 juhul lõppes see looma kinnipüüdmise või tapmisega, 12 juhul määrati kindlaks looma metsik (kohalik või mujalt tulnud) päritolu, kahel juhul jäi päritolu kindlaks tegemata; 11 juhul otsustati, et tegu on vangistuses elanud loomaga, ning neljal juhul selgus, et hundid olid aetud segamini koortega), kümnel juhul jäid asjaolud ebaselgeks, kuid hundi kohtamine on tõestatud (vt Campion-Vincent 1992: 166, 180).

1989. aastal kõneldi 1977. aastal asetleidnud suursündmusest. Ajavahemikus veebruarist novembrini tappis Vosges'i Metslane umbes 300 lammast (peale nende veel kolm mullikat ja ühe varsa) ning kadus siis salapäraselt, keerutades üles arvukalt teooriaid oma tegelikust olemusest: metsloomakaitstjad nimetasid teda verejanuliseks taltsutatud loomaks, kelle omanik lasi ta löbu pärast kariloomade keskele lahti. Murdja kurja loomust seletati niisiis inimese mõjuga.

1989. aastast alates nähti hunte kümnel korral, neist kaheksa kohtumist on lõppenud looma kinnipüüdmise või tapmisega (neljal juhul jäi kahtlus looma päritolu suhtes (mujalt tulnud metsik või vangistuses elanud hunt), neljal juhul tehti kindlaks, et loom oli elanud vangistuses), ja kahel juhul on asjaolud jäänud selgitamata.

1994. aasta suvest 1995. aasta jaanuari lõpuni pälvis Vosges'i hunt ajakirjanduses suurt tähelepanu. Autori kogu, mis pole kaugeltki täielik, sisaldab 36 artiklit 13. juunist 1994 kuni 31. jaanuarini 1995. 1994. aasta juulis andis keskkonnaministeerium loa seada sellele mais filmitud hulkuvale, arvatavasti vangistuses elanud hundile üles löksud. Ettekirjutuste kohaselt tuli ta püüda elusalt, mis osutus aga võimatuks. 1994. aasta detsembrist saadik hundi enam ei nähtud, samuti lõppes kahju tekitamine ja 25. jaanuaril 1995 kaevas ajakirjanik, kes oli saanud anonüümse telefonikõne Vosges'i hundi säilmete asukoha kohta, korjuse välja. Loom oli maha lastud, kuid tapja jäigi tuvastamata.

1993. aastast alates üha uusi alpiorgusid koloniseerivate rändhuntide juhtumeid looritab alguses tihti salapära. Varsti selgus DNA

analüüsi põhjal ka Vosges'i hundi taust – ta pärines Itaaliast. Kõik siiski ei usu ametivõimude ja teadlaste esitatud analüüsi tõlgendust, väites, et see hunt on metsloom, kes oli loomulikult teel tulnud oma elupaigast Abruzzost. Paljud kalduvad arvama, et tegu oli vangistuses elanud, kuid vabaks päästetud või pääsenud loomaga.

Poleemika käib ka 1999. aasta augustis Ida-Püreeneede departemangus märgatud hundi päritolu ümber. Riiklik Jahindusamet oli veendunud looma liikumises iseseisvalt Itaalia piirilt, kirjeldades üsnagi ebaharilikku teekonda (*läbi Cévennes'i, siis Montagne Noire'i, Minervois' ja Corbières'i mägede kaudu pidi loom sisenema Püreeneede piirkonda Canigou' mäest lääne pool, kus ta leidis ka sobiva loodusliku niši (Le Monde, 28. august 1999)*). See jutt tekitas aga kahtlusi samas piirkonnas, kus loom tappis lambakarju, asuva Nohèdes'i looduspargi esimehes ja teadusringkondades:

Augustis saime esimesed tulemused: see oli hunt! Need olid esimesed ametlikud andmed selle liigi elunemisest Püreeneedes. Üks asi jääb siiski mõistatuseks. Geneetilised analüüsid viitavad, et looma geneetiline kood sarnaneb Itaalia huntide omaga. Sellest piisas ajakirjandusele (Le Monde'ist Paris-Matchini!) järeldamiseks ja kaardistamiseks, et meie hunt tuli otse Abruzzo piirkonnast! Jääb vaid üle teha võrdlus Hispaania huntide geneetilise koodiga, et määrata ka sel viisil kindlaks selle nüüdseks juba kuulsa koerlase päritolu (Mangeot³¹ 1999).

Analoogseid kahtlusi väljendas ka Pierre Bracque, kes loetles teisi- gi vangistatud huntide juhtumeid ja kelle arvates olid kõige tõenäolisemaks kurja juureks kehvasti hooldatud loomapargid:

1999. aastal Béziers' lähedal kinni püütud hundid olid toidetud ja üsna taltsad, Puy-de-Dôme'i departemangus kinni püütud hunt ja Ida-Püreeneedest leitud hunt olid Itaalia päritolu, kuid võisid pärineda ka lähedal asuvatest loomaparkidest.³²

Pierre Bracque'i koostatud aruanne puudutas vangistatud huntide tähistamist ja registreerimist ning ristandite kohta käivate reeglite väljatöötamist Itaalia eeskujul (Bracque 1999: 11, 73). Keskkonnaministeerium esitas määruse projekti, mille riiklik looduskaitsekoogu 16. detsembril 1999 ühehäälselt heaks kiitis ning 19. mail 2000 vastu võttis (avaldatud: *Journal Officiel* 19. juulil 2000, lk 11 087–11 089).

Véronique Champion-Vincent

Määruse kohaselt saab departemangude politseiprefekte kohustada kinni püüdma kõiki hunte ja hundiristandeid, senini oli see kohustus üksnes avalikkust esindavatel asjaomastel institutsioonidel. Eraisikuid jälgitakse erilise hoolega, sest neil pole lubatud loomi looduses asendada ega neid aretada.³³ Hundid, kelle kinnipüüdmine on lubatud, tuleb märgistada tätoveeringuga või elektroonilise seadme abil (mikrokiipvastuvõtjaga). Teisel etapil (kõigi eelduste kohaselt 2001. aastal) luuakse sel viisil märgistatud huntide elektrooniline register (mille loomine ja hooldus usaldatakse loomaparke kidega seotud seltsile). Siiani pole organisatsioonidele jagatud huntide kinnipüüdmise lubade hulk teada. Kuigi on selge, kui palju on külastajatele avatud loomaparde, puudub ülevaade kõigist seal elavatest loomadest. Ka eraisikutele kuuluvate huntide hulk on teadmata – ametivõimud peavad võimalikuks, et pärast määruse kehtestamist avastatakse neid veel palju.³⁴

Foto 2. Klassikaline hundimotiiv. Montaaž.

Juba eespool on mainitud, et mitmed eraisikutest hundiomanikud üritavad aretada ristandeid. Kaks Lääne-Prantsusmaal metskitsedele jahti pidavat jahiklubi kasutavad just hundi ja koera ristandeid ($\frac{1}{4}$ või $\frac{1}{8}$ hunti). Sellistes kitsastes sotsiaalsetes rühmades on see üldlevinud, kuigi mitteametlik tava.³⁵ Kuna igasugused ristandid pole just uus nähtus ja need on üsna levinud klassikalise metskitsejahi puhul, on loomade ristaretust eriti tugevdanud praegune poolehoid huntidele,³⁶ kellest on kujunenud ka ökoloogilise ideoloogia sümbol.

4. Hundikujutelma muutumine: ühest äärmusest teise

Juba ligi kolmkümmend aastat järgitud poliitika varem parasiitideks või kahjuriteks peetud liikide (röövlinnud, maod, ilvesed, karud ja hundid) kaitse, rehabilitatsiooni ja loodusesse tagasitoomise kohta toetub uuele maailmakäsitlusele. Ammune dihhotoomia, mis tegi looduses vahet haritud ja tsiviliseeritud piirkondade ning metsikuks jäänud alade vahel, kust esimesed ammutavad loodusvarasid ja mille ähvardava laienemise peatamiseks on tulnud teha lõputult tööd, on nüüdseks kujunenud tööstuse (sh ratsionaliseeritud, kõrge tootlikkusega põllumajanduse) ja looduse vastasseisuks. Looduse üle, kus segunevad kõrge tootlikkusega tsoonide ääremaille jäävad maapiirkonnad ja loodusparkide metsik maastik, peaksid otsustama üldsuse huvides tegutsevad teadlased. Loodus on muutumas aardeks, mida tuleb kaitsta inimtegevuse vahelesegamise eest. Veel eile vastikuks või kurjaks peetud ning loodusesse vabaks lastud ja rehabiliteeritud metsloom on muutunud loodust saastava inimkonna poolt vallutatud maa-alade sümboliks (vt Micoud & Labeyrie & Chantrel 1989).

Inimese loodut kahjustavate ja ka inimestele ohtlike loomade kui kahjuritite mõiste enam sellesse kontseptiooni ei mahu. Loom saab inimesele ohtlik olla vaid inimesega või ka näiteks mürgiga kokkupuute tagajärjel.³⁷ Kõrvaldanud viimse kui jälje metsloomade ohtlikkusest (millele viitab juba ametlik definitsioon: *loomad, kes elavad vabalt ja looduslikes tingimustes*), muutuvad nad inimeste lähedasteks kaaslaseks, neid populariseeritakse ka massikultuuris (vrd Champion-Vincent 1992: 175–176).

Véronique Campion-Vincent

Samal ajal on sümmeetrilises ja ümberpöörduvad evolutsioonis hakanud ähmastuma varasemate põllumajandusloomade, inimestele tarbimiseks toodetavate kariloomade staatus, keda võib nimetada ka tootmisloomadeks, sest toidutööstuses peetaksegi neid vaid tooraineks. Tänapäeva ökoloogide huvipuudus huntide tapetud või vigastatud kariloomade vastu ja nende tähelepanu keskendumine kariloomi ohustavatele kiskjatele (huntidele, ilvestele ja karudele) on silmanähtav. 1999. aasta suvel arutlesid sel teemal kaks ajakirjanikku, kellest üks, prantslane, keskendus huntidele, šveitslane aga ilvestele:

Rumalavõitu naturalismi nimel on karud ja hundid (kelle kõrvaldamise järel olid karjamaad muutunud palju turvalisemaks) Prantsusmaa mägedesse tagasi toodud. Sellist taaskohastamist on arvatavasti viidud vahel täide ka saladuskatte varjus. [...] Kaotatud lammaste eest makstakse tööpoolsest kompensatsiooni, nagu ka karjakasvatajatele, kes on sunnitud kogu karja tapma, kui avastatakse kas või üks hullulehmatõppe nakatunud loom. Neil kahel juhtumil on jäetud kahe silma vahele, tunnistatud väärtusetuks inimese töö, mis õigustab kõnelemist tunnete puudumisest ja valesti suunatud emotsioonidest. [...] Poliitikute mõjul võivad ühepoolsete tunnetega asjatundjad näidata üles võrdset poolehoidu nii talunikele kui ka metsloomadele. Tahtmatut jahti lambakasvatajatele võib võrrelda teatud nüansside piires alateadliku inimjahiga (Ollivier 1999).

Inimeste otsus rõngastada mägiilvesed ja jätta karjatatavad lambad järelevalveta on pööranud Alpide maailma pea peale. Kiskjaid jälgitakse hoolikalt, samal ajal kui karjuseeta lambakarjadest saab Alpide uue vallutaja lõunasöök. Teiseks muutuseks on see, et lambaid ei nimetata enam nimepidi, samal ajal aga tunnevad kõik Charmey' ilvese Tito perekonda, kuhu kuulunud emasloom Tana leiti esmaspäeva õhtul Jauni mäekuru lähedal kaljujalamil elutuna lebamas (Boder 1999).

Kirglikud hundisõbrad korraldasid suurejoonelise rehabilitatsioonikampaania, väites, et hundid pole iial kedagi tapnud – või kui, siis ehk ainult marutaudis hundid ja alati mitte nemadki! Kuigi *Trésor de la langue française* (1971–1994) määratleb Gévaudani Metslast endiselt kui looma, kes külvas õudu suure Prantsusmaa pinnal aastatel 1765–1787 ning osutus ilveseks,³⁸ ja ajaloolased kõ-

nelevad endiselt samas piirkonnas üksteise järel tegutsenud mõrtsukhuntidest (Delort 1983; Delperrié 1970; Pincemaille 1987), esitatakse enamikus tänapäeva publikatsioonides ja artiklites lugu Gévaudani Metslasest kui väljamõeldist, mille eesmärk oli pesta hundid süüst puhtaks. Rahvasuu räägib, et Metslane olnud sadistlik mõrtsukas, protestant, kes õiendas arveid Gévaudani katoliiklastest elanikkonnaga, õela feodaali manipuleeritav metsik loom (Barloy 1985; Dubois 1991; Ménatory 1976; Louis 1992). See uskumus on üle saja aasta vana ning pärineb kohaliku kirikumehe abee Pierre Pourcher' kirjutatud raamatust (Pourcher 1889). Sündmuste algusest kuhjuma hakanud Metslase müütilist kuulsust on uurinud ajaloolased ja folkloristid (LeRoy Ladurie 1975; Velay-Vallantin 1995) ning on tähelepanuväärne, et ka ühe hundisõbra hiljuti avaldatud artikkel peab Gévaudani Metslast *väljamõeldud olendiks* (Carbone 2000).³⁹

Kampaaniad osutusid ääretult edukaks ja muutsid avalikku arvamust. Lugejale võib tunduda, et suhtun neisse õigustusmotiividesse liialt tõsiselt. Arvan siiski, et seda radikaalset suunamuutust ei saa pidada vähetähtsaks, sest see sunnib meid ümber hindama kogu loomadega seotud folkloori. Ajalooliste andmetega arvestamata jätmine pole iseloomulik ainult populaarsetele autoritele nagu Gérard Ménatory (1976; 1990). Sophie Bobbé, kelle uurimus (Bobbé 1998) huntide ja karude kajastusest ühiskonnas hõlmab nii folkloori kui ka tänapäeva akadeemilist diskursust ja toob huvikeskmesse teadlaste hunte puudutava seisukoha müütilised aspektid. Bioloogid ja ökoloogid eitavad ajaloolisi andmeid, mis kinnitavad, et hundid olid inimsööjad, kuid siiski kaasneb nende ettekujutusega hundist alati mingi irratsionaalne hirm:

Ökoloogid lükkavad kõrvale arhiiviallikad, väites, et pole suutelised otsustama eelmistel sajanditel valitsenud tegeliku olukorra üle. Need teadlased ja ideoloogid üritavad kustutada minevikku, eitades kroonikate ja teiste ajalooliste ürikute paikapidavust. Täpsete andmete korral pakuvad bioloogid välja marutaudi võimaluse. [---] See katse vabastab hundid kõigist röövimise ja kahjutekitamise süüdistustest ning muudab looma olemust, esitledes teda rahumeelse elukana, kes on pigem rohusööja kui kiskja.

Ligikaudu kuuekümmnes läbivaadatud raamatus huntidest [---] käsitletakse huntide õgardliku käitumise kohta leiduvaid ajaloolisi teateid eranditult marutõbe kirjeldavas peatükis. [---]

Véronique Campion-Vincent

Ridade vahele kirjutatud sõnum on niisiis järgmine: terved hundid ei käitaks kunagi nii. Möödunud sajandil asetleidnud arvukate inimestega juhtunud õnnetusjuhtumite valguses näib see avaldus väitvat, et kõik varasematel aegadel elanud hundid olid haiged loomad.

See vastuoluline katse viib omal moel soovimatute tagajärgedeni, sest taaselustab hirmu – aktiveerib õigustamise asemel hirmu uuesti. Ökoloogid oleksid nagu mõistnud, et nende argumendid ei suuda võidelda hirmuga, mida tuntakse huntide ees. Lõputu korrumine, et see hirm on põhjendamatu, ei ole midagi muud kui püüd vabastada ennast ärevusest, sest hirm huntide ees võib igal hetkel taas pead tõsta (Bobbé 1998: 323–324, 327).

Selline liialdatud huvi huntide kannibalismi tõeks pidamise vastu karikeerib rahvatraditsiooni kujutluspilti hundist, mis oli tegelikkuses oluliselt mitmetahulisem kui lihtsalt ettekujutus inimrassi vaenlasest. Kuigi käesoleva artikli maht ei võimalda uurida hundi-kontseptsiooni rahvatraditsioonis, mainigem, et François de Beaulieu on avaldanud põhjaliku uurimuse huntidega seotud pärimustest Bretagne'is (Beaulieu 1994) ning Daniel Bernard veidi varem pisut üldisema käsitluse (Bernard 1981). Nimetatud kaks väga informatiivset uurimust on rohkete hunte käsitlevate teoste hulgas paraku erandliku tasemega.

Avalik arvamus jääb huntide suhtes mõistlikult reserveerituks. Sellest annab tunnistust Prantsuse ametivõimude ja erinevate organisatsioonide innukus eitada huntide vabastamise aktsioonide läbi viimist, mis võinuksid viia huntide taasilmumisele Prantsusmaal. Samuti annab sellest tunnistust ametivõimude suhtumine Ameerika Ühendriikides korraldatavatesse huntide vabastamise aktsioonidesse. Kui mujal maailmas suhtutakse aktsioonide käigus vabastatavatesse loomadesse personaalselt ja loomi nimetatakse inimeste järgi eesnimedega,⁴⁰ ei ole Yellowstone'i rahvusparki ega Idaho osariiki vabaks päästetud hunte otsivatel bioloogidel lubatud neile nime panna. Neil tuleb piirduda numbri- ja tähe kombinatsioonidega – B45 tähistab näiteks emaslooma, kes 1999. aastal läbis 300 miili Idahost Oregonini,⁴¹ lihtne number 2 aga Yellowstone'i platoo loodeossa elama asunud hundi-karja juhtinud isaslooma (Chadwick 1998; Holloway 2000).⁴²

Loomad on inimühiskonda käsitleva metafoore ja analoogiad rakendava arutelu ettekäändeks. Selle võrdleva käsitluse eiramine

teadlaste ja looduskaitstajate seisukohtades tekitab üldsuses rahutust, mis on alati seotud metafoore, assotsiatsioonide, kultuurisümboleid ja võrdkujusid loova “primitiivse meelega”. Selles valguses on pahaks ja tabuks peetavate loomaliikide olemasolu loogiliselt vajalik. Kui loomadest kõnelemine tähendab sedasama, mis inimestest kõneleminegi, peab olema võimalik vaadelda neid nii hea kui ka kurja poole pealt. Seega ei tähenda märkimine, et pahade loomade peale on “hea mõelda”, seda, nagu õigustataks teatud loomaliigi halvasti kohtlemist.

Vestluste ja suuliste jutustuste, aga ka popkultuuri ja lastekirjanduse ostensiooni⁴³ ehk etenduse (*performance*) ja ametliku kultuuri (klassikaline kirjandus ja akadeemiline teadus) edasiarenduste abil loome metsloomade (eriti aga kurjade metsloomade) ümber kollektiivse sümbolilise loomingu, mis, lavastades nende sissetungi, annab üldpildi inimühiskonnast (Gillespie & Mechling 1987; Oring 1990). Kuigi domineeriv käsitlus seda eirab, võib siiski täheldada kurjadeks peetavate loomade jätkuvat ekspluateerimist propagandas ja publitsistikas. Seda järjekindlust nimetatakse kombekohaselt aktivistide ajast ja arust ebausuks, mis paistab küll harva kajastavat nende foobiate psühholoogilisi ja loogilisi tagamaid. Metsik tähenduses põlualune võib olla küll kadunud ühiskondlikult korrektsest arutelust, kuid tänapäeva urbanistlikus džunglis kasutatakse metafoore metsikusest ja kontrollimatust loomalikkusest (mille võrdkujuks hundid on ja jäävad) jätkuvalt mässava või kohusetundetu noorsoo tähistamiseks.

Ilukirjanduses klassifitseeriti tänuväärne “piiriületaja” kuju – libahunt või ka ühtaegu inimeste ja loomade hulka kuuluv juht-hunt – veel hiljuti ulmelugude (mis vahel on üsna realistlikud, kirjeldades tegelaskujusid marionettidena, kelle nõore tõmbavad õelad valitsejad) tegelaskonda ja tema kasutamine on tänapäevalgi väga edukas. Ülipopulaarseks meediakangelannaks saanud kaunis “hundimamma” Hélène Grimaud, keda kohtab meelelahutusajakirjade ja muude trükiste lehekülgedel, aga ka teleekraanil, üllatuks ääretult, kui kuuleks, et kui teda kujutatakse hullamas taltsutatud huntide keskel oma New Yorgi lähedal asuva Ameerika-kodu aias, on temalegi antud mängida sama osa. Tema roll on võrreldav nende juhthuntide omaga, kes 19. sajandil hirmutasid ja šantažeerisid Prantsuse talunikke. Fred Vargas’ viimane menuromaan (1999) on Mercantouris alguse saav lugu salapäraest libahuntidest (ja kättemaksjad on üksnes inimesed).

5. Kuulujuttudes väljenduvat tegelikkust arvestav analüüs

Mõningaid metsloomade taasilmumist puudutavaid vastukajasid peetakse vähe huvi pakkuvateks, mis ei vääri tõsisemat tähelepanu – need on kuulujutud, ametivõimude poolt kinnitamata väited. Sellegipoolest võib selliste kuulujuttude uurimine viia ootamatute ühiskondlike vastukajade ennustamise ja tõlgenduseni, mis näitab, et kiskjate vabastamine ei toimunud võitluseta, vaid tõstatas vastakaid arvamusi – varjatult vaenulikke, aga ka heakskiitvaid. Olen sel teemal avaldanud mitu artiklit ja uurimust (Champion-Vincent 1990a; 1990b; 1992; 1996; Champion-Vincent & Renard 1993), mille tulemused nüüd ka esitan.

Üks kurikuulsamaid kuulujutte-linnalegende hakkas ringlema 1960. aastatel ja see räägib New Yorgi torustikes kummitavatest alligaatoritest. See on loomade vabakspäästmise lugu: laste lõbusdamiseks töid hooletud turistid kunagi Floridast kaasa alligaatoripojad, need aga kasvasid suureks ja muutusid tülikaks, seepärast lasti nad tualetist veega alla linna reoveetorustikku. Loole vastavad mitmed tõestisündinud asjaolud, näiteks on lastud tiikidesse lahti arvukalt väikesi kilpkonni, kui nood enam akvaariumi ei mahtunud. Jutu pikaajalist populaarsust saab seletada siiski selle sümbolse väärtusega. Lugu on metafoor metsiku looduse lõpliku taltsutamise võimatusest ja kommentaar tänapäeva anonüümsete suurlinnade ebainimlikkuse, kõiki ohte peitva urbanistliku džungli kohta.

1976. aastal käibele lastud lood rästikute vabadusse päästmisest ringlesid aktiivselt kuni 1985. aastani, mil need kinnistusid uskumuseks. Siiski vihjasid teatud ühiskonnarühmad “tõsiasjale”, et rästikuid lasti või lastakse siiani teadlikult vabadusse. Rästikulugude esilekerkimine on seotud 1979. aastal vastuvõetud loomakaitsemeetmetega, mis laienevad ka roomajatele.⁴⁴

Juba 1962. aastal võeti tarvitusele abinõud röövlindude kaitseks. Viimaste hulka kuuluvad ka mõned kahjulikeks peetud liigid, näiteks hiireviud. Väljend “kaitsealune loom” kõlab üsna ehmatavalt selliste liikide puhul nagu hiireviud ja suuresti ka rästikud, eriti seetõttu, et tavaline inimene pole võimeline tegema vahet mürgiste ja mittemürgiste madude vahel.

Kuidas tuleks siis seletada neis lugudes sisalduvaid absurdielemente, eriti aga väiteid, nagu lastaks rästikuid loodusesse vabaks helikopteritelt? Samasugune fantaasiaelement lükkab ümber 1980. aastatel looduskaitstajate kahtlustuste alusel tekkinud vandenõuteooria. Nimelt väitsid looduskaitstjad, et selliseid lugusid luuletasid kokku nende vaenlased (peamiselt jahimehed) eesmärgiga neid mustata, kuid pole usutav, et teadlikud levitajad võiksid sellist väljamõeldist kasutada valetabe kavakindlaks edastamiseks. See sageli helikopterit kasutavatele maa- ja mäestikupiirkondadele viitav seletus ei kõla kuigi veenvalt, sest “segadused” tekivad vaid siis, kui on olemas juba eelnevad “veendumused”.

Siinses loos on helikopteriga seotud fantaasiaelement siiski keskel kohal, sest see ühendab vastasdimensioone, mis on üks sümboolse mõtlemise toiminguid. Kuigi jutu anonüümsed loojad ja levitajad seda ei teadvusta, peegeldab see lugu iidset legenditemaatiikat.

- Sisalike, madude, salamandrite, krabide, krevettide, garneelide ja tigude müstilised sajud, konnade ja kalade ning muude limaste ja pahade olendite vihmad tähendasid muistsetes kroonikates kurjakuulutavaid endeid, neid meenutatakse ajuti veel tänapäevalgi (Mitchell & Rickard 1982: 72–81, 89–96).
- Klassikalised lood pesitseva noorlinnu surmast, keda hammustas pesa röövima roomanud rästik, ning lood, kus madu vangistati maa sisse, sarnanevad paljuski lugudega õhus elavatest lindudest.⁴⁵
- Helikopteri pöörleva tiiviku ja mao vonklevate keerdude vahel võib näha ka metonüümilist samasust.⁴⁶

See lugu on kollektiivne sümboolne looming võimaldamaks üheaegselt väljendada vastuolulisi ideid ja tundeid, mis eksisteerivad külg külje kõrval ajal, mil looduse kontseptsioon on kardinaalselt muutumas, ning pooleldi sõnastatud mõtteid, mis ringlevad metsloomade kaitse ja tagasitoomise tavade ümber ega leidnud veel hiljuti heakskiitu ning on praegugi tabuteema. Neid väljakujunenud tavasid peetakse üheaegselt nii positiivseks kui ka ohtlikuks, sest nad võivad rikkuda loodusliku tasakaalu ja lasta loodusel muutuda taas ohtlikult metsikuks. See lugu on ka süüdistuskõne, mis kuulutab, et looduskaitstjad eelistavad inimkonna heaolule loodust, sh ka inimesele ohtlikke liike.

Véronique Campion-Vincent

Metafoorne mõte toimib erinevais taustsüsteemides ja väiteid loomade loodusesse vabaks päästmisest (see kehtib peale rästikute ka mitmete teiste loomaliikide, eriti aga ilveste, karude ja huntide kohta) leidub üle maailma: nii Itaalias (*Dove volano le vipere*⁴⁷ 1989) kui ka Ameerika Ühendriikides⁴⁸ süüdistatakse metsloomade eest vastutavaid isikuid mitmete loomaliikide vabadusse päästmises.

Kaks alljärgnevat tsitaati viitavad asjaolule, et helikopterit on mainitud ka süüdistuses huntide leviala laienemises Itaalia Abruzzo piirkonnast väljapoole. Üks järgnevatest tsitaatidest on laenatud Genova ülikoolis töötava zooloogiadoktori Andréa Marsani uurimistööst, teine pärineb Itaalia “hundipapa” Luigi Boitani kirjast. L. Boitani tegevuse tulemusena võeti Itaalias 1973. aastal tarvitusele metsloomade kaitse abinõud:

Jahimeeste, eriti aga maapiirkondadest pärit jahimeeste lood kirjeldavad teatud kollektiivset psühhodraamat, mille käigus lastakse terveid hundikarju langevarjudega helikopteritelt alla või poetatakse neile langevarjupakikestega toitu – neid võib näha igal ajal, nii päeval kui ka öösel, ka ei tunne loomad hirmu inimeste ees (Marsan 1994: 56).

On kasulik meenutada, kuidas isegi Itaalias iga kord, kui karjused või lambakasvatatajad tahavad astuda võitlusse huntidega, süüdistavad nad valitsust, kohalikke omavalitsusi, metsavahte, Rahvusvahelist Loodusfondi ja paljusid teisi instantses selles, et need on toonud hundid loodusesse tagasi, eirates tahtlikult loomaliigi ilmselget jõulisust Itaalias ja võimet levida teistesse piirkondadesse (faks Mercantouri Rahvuspargi direktorilt Luigi Boitanilt (Dobremez 1996: 162)).

Vangistuses hoitavate huntide olemasolule viitavaid juhtumeid on käsitletud kolmandas peatükis.

Siiski on teada ka palju teisi juhtumeid, kus “metaslase” nägemist või tema tekitatud kahju tunnistamist võib tõlgendada kui viidet suurele eksootilisele kaslasele, olgu selleks siis puuma, panter või lõvi. Peaaegu kõiki selliseid juhtumeid ümbritseb salapära – looma nähakse ja otsitakse, kuid ta haihtub õhku. Kohale kutsutud asjatundjad järeldavad, et anomaaliat võib seletada hulkuva kodulooma (enamasti koera) kohalolekuga ja üldsuse liigselt innuka tõlgendamissooviga. Inimesed, keda see puudutab, ei nõustu tavaliselt selliste järeldustega ja jäävad kindlaks metslooma teooriale

(kas ilveseid pole mitte vabaks lastud ka Prantsusmaal ja Šveitsis?). Tihti väidavad nad ka, et tegu on vangistatud loomaga, kes lasti teadlikult vabaks just kahju tekitamiseks.

Salapärase kasside juhtumid on samuti omal moel loomade vabaks päästmise lood. Prantsusmaal on ajavahemikus 1978–1989 aset leidnud kaheksateist sellist juhtumit ja aastatel 1991–2000 kakskümmend juhtumit.⁴⁹ Ajakirjandus puhub innukalt neid kõmumulle, osaledes seega anomaaliaid ümbritsevas agitatsioonitsüklites, mida sageli esitatakse meelelahutusena. Siinkohal võiks tuua mõned näited alates 1993. aastast:

- 1993. aasta oktoobris (*Le Parisien*, 14. oktoober 1993) ja novembris (*L'Événement du Jeudi*, 4.–10. november 1993) avaldatud märkamatuks jäänud artiklile *Béarni hundijaht* järgnes põgus vihje kolme loo pealkirjas 1997. aastal Hérault's ilmuvas ajalehes: *Kaduv lövi Agde ja Béziers'i vahel* (*Midi Libre*, 15. september 1997), *Bessan – endiselt ei mingit märki lõvist* (*Midi Libre*, 16. september 1997) ja *Emalövi osutus kõigest suureks koeraks* (*Midi Libre*, 17. september 1997).⁵⁰
- 1994. aasta suvel Pariisi piirkonnas käivitatud pikk “puumajaht” sai alguse artiklist *Metslane, kes kummitab Chantilly metsades* (*Le Parisien*, 30.–31. juuli 1994), millele järgnes augustis kolm lugu: *Meeleheitlikud puumaotsingud* (*Libération*, 12. august 1994), seejärel Rahvusliku Loodusmuuseumi spetsialisti hüpotees *Oleks ta kõigest koer?* (*France-Soir*, 13. august 1994) ning lõppvaatus artiklis *Vale-puumaks osutunu on lõpuks kinni püütud* (*Le Parisien*, 15. august 1994).⁵¹
- Kui 1995. aasta oktoobris oli Chizé metsas märgatud puumat, kes küll kunagi enam välja ei ilmunud, suleti mets jalutajatele ja turistidele peaaegu kaheks aastaks (Dumerchat & Vénier 1998). Siiski olla 1999. aasta septembris nähtud ka Vienne'is salapärase puumat ja sama aasta oktoobrikuus spekulatsioon kohalik ajakirjandus: kas see võis olla Chizé puuma, kes ilmus kaks aastat hiljem uuesti välja?⁵²
- 1999. aasta juunis-juulis tõlgendati Kõrg-Provence'i Alpide departemangus ja Ülem-Varis asetleidnud juhtumeid kui tõendeid ilveste agressiivse käitumise kohta. Juunis ei olnud vahejuhtumid veel jõudnud ajakirjandusse, kuid toimik saadeti juba Riikliku Jahindusameti ametnikele. 23. septembril saatis jahindusamet vastuse, et edastatud faktid ei võimalda tuvastada ilvese elut-

semist kõnealusel piirkonnas.⁵³ Juulis väitsid Esclaponi (Ülem-Var) lambakarjused, et on aprilli keskpaigast alates kaotanud üle saja talle ilvesele, keda üks karjustest oli märganud päikese käes magamas (*Var Matin*, 10. juuli 1999). Méailles's, Kõrg-Provence'i Alpide departemangus teatas noor naine, et kui ta oli 7. juulil kella kolmveerand 12 paiku pärastlõunal läinud alla koopasse, kraapinud ilves ta käsivarred katki. Kuu aega hiljem teatas kohaliku jahindusseltsi esimees ajakirjanikule antud intervjuus, et ilvese elutsemine piirkonnas teda ei üllata. Ta pidas seda üsnagi tõenäoliseks, sest kokkulangevusi tulla aina juurde. Mõne päeva eest kuulnud ta oma lapsed vaevalt 50 m kaugusel metslooma rasket hingamist (*La Provence*, 13. august 1999; *Le Figaro*, 17. august 1999).

- 25. juulil 2000 kajastati ajakirjanduses tunnistajate väiteid kahe suure kaslase liikumisest Picquigny piirkonnas Somme'i jõel, artiklite pealkirjad kubisesid mängulistest kalambuuriidest: "Chasse aux fauves dans les marais de la Somme" (Metslasejaht Somme'i soos) (*Le Parisien*, 25. juuli 2000), "Amiens: avec les brigades du tigre. Safari en baie de Somme. Les Tartarins du dimanche" (Amiens: tiigrisalkadega. Safari Somme'i lahe kaldal. Pühapäevajahimehed) (*France-Soir*, 25. juuli 2000), "Dans la Somme, la chasse aux fauves est ouverte" (Metslasejaht Somme'is läks lahti) (*Libération*, 25. juuli 2000), "Des pumas, en Somme" (Võib-olla puumad) (*Libération*, 27. juuli 2000) – artiklis kirjutatakse ekslikult, et ekspert kõneles noortest puumadest või eksootilistest kaslastest. *France-Soir* avaldas koguni esikaanel kahe hiiglasuure tiigri pildi, kuid 2. augustil kukkus kõik kolinal kokku – Rahvusliku Loodusmuuseumi eksperdi hinnang oli lõplik: need olid kodukassid (*Chat tigré* 2000)).

Salapäraste kasside juhtumid annavad tunnistust inimeste suurest huvist metsiku looduse vahelesegamise vastu. Need on ebaolulised juhtumid, mis koosnevad pigem arvamustest ja tõlgendustest kui tegelikest faktidest, kuid need jutud on Prantsusmaal püsinud elujõuliseks juba üle 20 aasta (Brodu & Meurger 1984). Juhtumite puhul on veel kord kasutatud ja tõlgendatud traditsioonilisi elemente (Meurger 1990; 1994) ning neis kõlavad süüdistused loomade vabadusse päästjate aadressil. Salapäraste kasside fenomeni tuntakse üle kogu maailma. See sai kummalisel kombel alguse 1960. aastate Inglismaal (seal ei ole vabalt liikuvaid suu-

remaid metsloomi), kus Surrey puuma muutus lausa rahvuskan-
gelaseks (Brodu 1999; Goss 1992). Praegu tähistatakse selliseid
juhtumeid akronüümiga ABC (*Alien Big Cats* ehk suured tund-
matud kassid) – see rõhutab kaslase ebatavalisust, sest inglis-
keelne sõna *alien* tähistab nii võõrast ja tundmatut kui ka maa-
välist olendit. Kesk-Ameerikas ja Puerto Ricos levis 1990. aasta-
te keskpaigas sama fenomeni ulmeline variant, mis rääkis kitsi
söövast Chupacabrast (*Goat sucker in Porto Rico* 1995; *Chupa-
cabra in California* 1996).

Ilveste Aini departemangu taasilmumisele järgnenud vastuolu-
de käigus saabusid loomad piirkonda mitte 1983. aastast alates põh-
japoolsemas Vosges'is teostatud ametlike loomade loodusesse taga-
sitoomise operatsioonide tulemusena, vaid pigem 1970. aastatel
Šveitsis ökoloogide poolt Ida-Euroopa maadest ostetud ilveste va-
badusse laskmise tagajärjel. 1988. aasta kriisi tähistasid süüdistu-
sed loomade salajasest vabadusse päästmisest. Need süüdistused
olid piirkonnas endiselt väga aktuaalsed siinkirjutaja 1993. aasta
välitööde ajal. Keegi küsitletuist ei tunnistanud, et on süüdistusele
ametliku käigu andnud, kuid iga osapool pidas süüdlaseks oma läh-
imat vaenlast. Jahimehed süüdistasid looduskaitsejaid; lamba-
kasvatajad kirjeldasid looduskaitsejate ja ametivõimude vahelist van-
denõu, mille eesmärgiks olevat neid mägiadelt välja süüa; ning
looduskaitsejad, kes nägid lambakarjadele tehtud kahjus inimkää-
sigitatud ebanormaalsete ilveste tegevuse tagajärge, väitsid, et va-
bastamise taga on jahimeeste ja lambakasvatajate vandenõu, mille
eesmärgiks olla kahjustada looduskaitsejate reputatsiooni (Champion-
Vincent 1996: 7–8).

Huntide tagasitulekut ümbritsevad vastuolud on muutnud kuu-
lujutud loomade tahtlikust ja salajasest vabastamisest poliitiliseks
relvaks. 1999. aasta veebruaris Rahvusassamblee pressikonverent-
sil, kus räägiti huntide taasilmumisega seotud asjaoludest, vihjas
poliitik Patrick Ollier rästikute loodusesse lahtilaskmisele kui pret-
sedendile, mis teeb usutavaks süüdistused huntide kunstlikust ta-
gasitoomisest Mercantouri rahvusparki.⁵⁴

Kuid kas see vastuolu ei ole vaid tühine vaidlus? Huntide “loo-
mulik” taasilmumine Prantsusmaale ja Šveitsi ei ole midagi muud
kui 1970. aastate keskpaigas Itaalias loomaliikide kaitsmiseks
rakendatud meetmete tulemus, seega inimliku otsuse tagajärg.
Nii Prantsusmaal kui ka Šveitsis on korraldatud ilveste loodu-
sesse tagasitoomise operatsioone, igal maal omal moel – Prant-

susmaal Vosges'is administratiivotsuste abil, mis polnud alati kooskõlastatud valitsusringkondade ja prefektuuride tasandil, Šveitsis aga viidi vabastamised läbi keskvoimu osaluseta. Püreneedes lasti Sloveeniast pärit karud lahti lausa avalikult. Kui sellise tahtliku loodusesse päästmise tõttu ei muudetud kaitsealuste karude staatust, miks peaks siis hunte teistmoodi kohtlema? Vastukajade eripära saab seletada vaid hundikujutelma erilise ega.

Kohalikule elanikkonnale, kes on sunnitud tulema toime huntide saabumisest tekkinud segadusega, sümboliseerib huntide tagasitulek linnaelanike tungimist nende kitsenevasse maailma. Samasugune arvamus kehtib ka kormoranide ja nende poolt Dombes'i kalafarmidele tekitatud kahju kohta.

Kuulujuttude ja vastuoluliste reaktsioonide kaudu väljendatud vastuseis metsloomade tagasitulekule toob esile ideoloogiast tõuke saanud tegevuse piirid, kui need teod hakkavad häirima kohalikku eluviisi. On teada-tuntud tõik, et kohalik vastuseis muutustele on viimase kolmekümne aasta jooksul hüppeliselt kasvanud, suurendades mitu korda arenguprogrammidega seotud konflikte ja tehes igasuguste uute abinõude kasutuselevõtu väga tülikaks (Jobert 1998).

Kohalik vastukaja huntide Prantsusmaale taasilmumisele meenutab suures osas seda, mida võis täheldada Norras pärast vaalapüügikeelu kehtestamist 1987. aastal. See vastukaja tõstatas probleemi identiteedist ja vastandustest nemad ja meie, keskus ja perifeeria riiklikul tasandil. 1992. aastal lubati Norras reguleeritud vaalapüüki teaduslikeks uuringuteks, 1994. aastal legaliseeriti taas ka kaubanduslik vaalapüük (mis lubas püüda üksnes neid liike, kes pole väljasuremisohus). Identiteedil põhinevad vastukajad, mis keskendusid selle vähetähtsa majandusvastutuse piirkonnale, mängisid arvatavasti olulist osa ka 1994. aastal Norra keeldumises ühineda Euroopa Liiduga. Stein Mathisen (1996) analüüsis neid vastukajasid väga intrigeerivalt. Tema artikli pealkiri "Real Barbarians Eat Whales" (eesti k "Tõelised barbarid söövad vaalaliha") vihjab üllatavale nähtusele: vaalaliha, mida 1930. aastatel kasutati rebasakasvanduste tarbeks, oli muutunud kõnealuse avaliku arutelu aastatel (1992–1994) nii Oslo parimates restoranides kui ka terves Norras väga nõutavaks roaks.

Metsloomariigi käsitlemise väärtus loomariigi seaduste piires oleks selgem, kui ei rõhutataks nii palju pühasid põhimõtteid ega

toodaks nii palju erinevaid õigustusi loodusest suure algustähega. Kas on siis võimatu tunnistada, et looduse muutmiseks on vaja seda reguleerida, lõpetada unistamine nagunii võimatuks jäävast kadunud paradiisi taastamisest ja mõelda pigem keskkonna hooldamisele? Jah, sellesama inimkäte vormitud ja korraldatud looduse hooldamisele eesmärgiga seda harida või tuua siia tagasi loomaliigid, kes siit väevõimuga on minema viidud.

Mis saab edasi?

Filosoof Luc Ferry väitel on ökoloogide püstitatud probleemid õigustatud:

Maruökoloogia tekitab demokraatides vastumeelsust. Sellest hoolimata esitab see väljakutse inimlikule eetikale, ületades väidetavalt selle piire. [---] Maruökoloogia esitab tõelisi küsimusi, mida selle fašistlikkust või vasakäärmuslikkust kritiseeriv arutelu ei saa eirata. Avalik arvamus ei usu iial, et ökoloogia, olgu see nii radikaalne kui tahes, võiks olla ohtlikum kui meid ähvardav Tšernobõli tegelikkus. [---] Ökoloogia on tõsine ala, seetõttu ei tohi maruökoloogid seda monopoliseerida. [---] Kahtlemine liberaalses tootmise ja tarbimise loogikas ei saa jätta meid ükskõikseks. [---] Me ju mõistame, et inimkond ei asusta maakera vaid selleks, et osta järjest uhkemaid autosid ja televiisoreid (Ferry 1992: 237–238).

Võime mitmekesise keskkonna ideaalile vaid ise kaasa aidata. Siiski tuleb seda rakendada demokraatlikult, mitte maruökoloogide surverühmade kaudu.

Tundub ebatõenäoline, et 2000. aastal vastuvõetud ja järelevalve all rakendatavad reguleerimisabinõud võiksid viia metsikute huntide kadumisele Prantsusmaalt ja Šveitsist. 11 aastat tagasi ilveste puhul rakendatud analoogsed meetmed ei ole pidurdanud selle loomaliigi arvukuse kasvu. Maapiirkondade tühjenemine jätab kiskjatelegi vaba ruumi.

Siiski, vaadates mööda huntidest tekkinud vastuolulisest kujutluspildist, on hunte nende karjasüsteemi tõttu tõepoolest raske välja kannatada. Teadlane Jean Dorst, kes võitles energiliselt uute standardite toetamise eest, väljendas 13 aastat tagasi oma kahtlusi huntide Prantsusmaale tagasituleku üle Christian Kemp-

Véronique Campion-Vincent

fi (1987) agressiivse alatooniga teost tutvustades ning ilveste,⁵⁵ karude ja huntide tagasitoomist Prantsusmaale paludes, nii:

Autor seostab veenvalt loomade loodusesse vabaks päästmise katsed, mida on korraldatud väga erinevates piirkondades. Soodsate keskkonnatingimuste ning sotsioloogiliste ja majanduslike tegurite korral oleksid need katsed olnud ka edukad. Suhtun äärmiselt skeptiliselt huntide toomisesse loodusesse, rändloomade kinnistamisse mäestikesse, veelgi vähem neisse piirkondadesse, nende inimeste keskele, kes usuvad kindlameelselt “suurde kurja hunt” ja tunnevad enam kui tõelist vastikust huntide vastu (Kempff 1987: 15).

Lõpetagem hunditeema kirgi pisut jahutava naljaga. On võimatu mitte tähele panna juhtivate ametivõimude loogika (reguleerimise, organiseerimise) ja metsloomade ettearvamatu käitumise koostoime koomilist poolt. Nii täpsustatakse prefektuuridele⁵⁶ saadetud “lisaprotokollis”:

Pärast kaitsemeetmete rakendamist kuulub “karjaüksuse” kohustuste hulka vähemalt kolme rünnaku provotseerimine kolme nädala jooksul, kus tapetakse või vigastatakse vähemalt 18 looma. Kui meetmeid ei rakendata, tõuseb alampiir neljale rünnakule ja 24 loomale (Le Monde, 10. august, 2000).

Šveitsis on ilveste ja huntide puhul otsustatud (või otsustatakse) mahalaskmise kasuks, siin järgitakse (teatavates piirides) ausat mängu:

Vastuvõtjaga varustatud kaelarihma ei tohi kasutada looma leidmiseks ja tapmiseks. Küsimus on ausas mängus. Looma võib tulistada vaid siis, kui ta on uue ohvri surmanud ja sellele järele tuleb (Le Temps, 17. juuni 1999).

Hundist võib õigel ajal siiski ette jõuda. Paljastamiseks peab hunt olema end ohvrite lähedal kergendanud või peab ta teolt tabamiseks tulema tagasi kuriteopaigale. Laskmisluba antakse vaid siis, kui hunt on juba “spetsialiseerunud”, seega siis, kui tema põhitoiduks on saanud lambad (Le Temps, 30. august 2000).

Hunte ümbritsevad vastakad kired võivad mõnikord tekitada pühadustrüvetavaid vastukajasid, mida võib isegi tervislikuks pidada. Nii pilkab humorist Jean-Louis Fournier oma teoses *Arithmétique impertinente* (eesti k *Jultunud aritmeetika*) hunte, meie hirmu ülerahvastatuse pärast ja isegi meie armastust laste vastu:

Ülesanne: Võitluseks kolmanda maailma riikides jätkuva demograafilise plahvatusega on loodusesse lastud karjade kaupa hunte. Hunt sööb ühe lapse päevas.

Arvutage välja, kui palju hunte on vaja 73 miljoni elanikuga riigi stabiliseerimiseks (suremus 12%, sündivus 16% aastas) (Fournier 1993).⁵⁷

Inglise keelest tõlkinud Kait Realo-Tamm

Kommentaariid

¹ Artikkel on osaliselt esitatud ettekandena 2. detsembril 1999 Aptis ja Aix's, 1. märtsil 2000 François Poplini eestvedamisel korraldatud seminaril Pariisis ning sama aasta 2. oktoobril Rambouillet's. Autor tänab Robert Vuarini, kelle ettepanekust ta sai inspiratsiooni selleks uurimiseks, ja kõiki neid, kes otseselt või kaudselt aitasid koguda asjakohast teavet.

² Nimetatud ka *Alien Big Cats* (akronüüm ABC), mida võiks eesti keelde tõlkida 'suured tundmatud kassid'.

³ Märke, mis viitavad huntide elamisele Mercantouri rahvuspargis, võis täheldada juba aastal 1990 (Bracque 1999: 56).

⁴ Berni konventsioon reguleerib metsloomade ja loodusliku keskkonna säilitamist Euroopas (võeti Prantsusmaal vastu 1979. aastal), paragrahvid 6 (kaitse) ja 9 (erandid).

⁵ Euroopa Nõukogu direktiiv nr 92/43/EEC, vastu võetud 21. mail 1992, paragrahvid 12 (kaitse) ja 16 (erandid).

⁶ 22. juulil 1993 vastu võetud memorandum sõlmiti keskkonnaministeeriumi loodus- ja maastikuameti ning põllumajandusministeeriumi toiduameti vahel ja avaldati 11. septembril 1993 Prantsuse riigi teatajas *Journal Officiel*. 1996. aasta septembris annulleeris Prantsuse Riiginõukogu (*Conseil d'Etat*) memorandum, kuid see asendati uuega, mis avaldati *Journal Officiel*'is 12. oktoobril 1996.

Véronique Champion-Vincent

⁷ Gilbert Simon on praegu seotud kõrgema kalandusnõukoguga. Ülaltoodud tsitaadid pärinevad 29. detsembril 1999 Pariisis antud intervjuust, mille märkmed G. Simon isiklikult läbi vaatas.

⁸ Teate põgenemise kohta Gévaudani hundipargist avaldas 1. aprillil 1987 *Midi Libre*, huntide ametlikust tagasitoomisest tegi 1986. aasta aprillikuus viiel leheküljel juttu *Plaisir de la Chasse*.

⁹ 1995. aasta mais keskkonnaministeeriumi korraldatud avaliku arvamuse küsitlusest ilmnes, et 79% küsitletuist pidas huntide taasilmumist heaks uudiseks.

¹⁰ Jean-François Dobremez on *Office National de la Chasse*'i (Riikliku Jahindusameti) teaduskomitee president.

¹¹ Seda fakti kinnitab faks, mille Luigi Boitani (bioloog ja hundiekspert, kes on neid loomi uurinud alates 1973. aastast ja kelle algatusel rakendati 1970. aastatel Itaalias vastavad kaitseabinõud) saatis Mercantouri rahvuspargi direktorile. Siiski väidab seesama asjatundja, et sellises loomaliigi hüppelises edasilikumises ei ole midagi erakordset: *Ümberasumine ei toimu sarnaselt õlilaigu levimisega veepinnal, vaid pigem uute tuum-populatsioonide ebakorrapärase ilmumisega [---] paikadesse, kus on nende eluks optimaalsed tingimused – vaikus, arvukalt mets- ja koduloomi jahtimiseks. Mõningal määral põllumajandusloomade karju leidub Imperia ja Savone'i provintsis* (Dobremez 1996: 161–164).

¹² Aruande esitas Rahvuskogule Daniel Chevallier ja see avaldati nr 1875 all (Chevallier 1999). Komisjoni esimehe kohuseid täidab Manosque'i linnapea Robert Honde.

¹³ 17. märtsil 2000. Hundiprogrammi esitlemise päevaks sai 20. märts 2000.

¹⁴ Ranniku-Alpide Põllumajanduskoja esimehe tsitaat pärineb *Nice Matin*'i 2000. aasta 8. märtsi numbrist.

¹⁵ Pressiteade 8. märtsist 2000. 15. märtsil saatis Huntide Kaitsekogu, mis ühendab ligikaudu 15 loomakaitseeltsi, kirja ka peaministrile.

¹⁶ 25. märtsil Pariisis keskkonnaministeeriumi hoone ees. Demonstratsiooni läbiviijate sõnul osales sellel 200–300 inimest (*La gazette de la meute*, 23. aprill 2000: 8).

¹⁷ Need lisatingimused on täies mahus avaldatud hundikaitsjate seltside ajalehes *La gazette de la meute* (25. september 2000: 7–14) ja lühidalt ära toodud keskkonnaministeeriumi hundiprogrammi ametlikus bulletäänis *L'infoloups* 7. numbris (*Une stratégie nationale de conservation* 2000). Tuleb veel märkida, et selles ametlikus bulletäänis nimetatakse märtsikuist hundiprogrammi kõigest hundiprogrammi projektiks.

¹⁸ Mõned rahvaesindajad on teinud ettepaneku, et loomade püüdmise punkti laiendataks ka huntidele.

¹⁹ Põhja-Alpides kompenseeriti vaid 17 looma.

²⁰ See programmi Elu Hunt (*Life Loup*) raames koostatud ja keskkonnaministeeriumi rahastatud aruanne on tihedalt täis pikitud bürokraatlike väljendeid. Juba selle pealkirja – *Huntide ja kahju aastaaruanne* – võiks iga kooliõpetaja kritiseerida väljendustäpsuse osas: mis kahju? mis on selle põhjuseks? Ka esitatud “kahtlusaluste” loetelu on naeruväärne: hundid, suured koerlased, koerad, määratlemata! Kuna farmeritele eraldatakse kompensatsiooni kahju tekitajast sõltumata, on see loetelu kasutu ja võib vaid lambakasvatatajaid ärritada.

²¹ Liites sellele eespool toodud andmed, saame kompenseeritud loomade hulgaks peaaegu sama 5565, kuid eraldatud kahjutasu on väiksem – 6 miljoni asemel 5 miljonit franki.

²² Sellele lisandub 94 000 veist, 16 000 kitse, 2100 hobust ja poni.

²³ Pariisi metsaalad.

²⁴ Pariisi piirkonna metsad. Nii neis kahes kui ka kahes eelmises kommentaaris nimetatud Pariisi metsas käivad linnaelanikud tihti vaba aega veetmas.

²⁵ *Office National de la Chasse*. See keskkonnaministeeriumiga seotud asutus vastutab Prantsusmaal kõige huntidesse puutuva eest.

²⁶ Siinkohal mainitud lambakasvataja ei saanud kuidagi olla süüdi rikumises, milles teda süüdistati: ta tõi oma karja Isère'i vaid suviti ja veetis talve 500 km kaugusel asuvas talvekodus.

²⁷ *Le Figaro*, 17. november 2000, lk 10 ja 22. november 2000, lk 12. 23. novembril avaldas Rohelise Partei aktivist keskkonnaminister Dominique Voynet pressiteate, milles ta taunis seda *vastutustundetut ja provokatsioonilist tegu*. Arvatavasti koostati dokument suure kiiruga, sest algse vahejuhtumi ajaks oli märgitud aasta 1997 (mitte 1992. ega 1993) aasta.

²⁸ *Brutselloosi nakatunud lammaste hädatapmisi oli üksnes 1996. aastal 19 556 [---], millest 7187 juhtumit leidis aset Provence'i Alpide ja Prantsuse Riviera kuues departemangus* (Moutou 1999: 42).

²⁹ Erakõnelusest François de Beaufort'iga jaanuaris 1988. Rahvusliku Loodusmuuseumiga seotud hundiekspert suri 1995. aastal.

³⁰ 1968. aastal oktoobris teoks saanud teise hundipaari vabastamine leidis kiire lõpu, sest talunikud lasksid röövima tulnud loomad maha.

³¹ Autor on seirespetsialist Ida-Püreneedes asuvas Nohèdes'i (66) loodusreservaadis, kus on kohatud hunti.

³² *Pierre Bracque [autori märkmetest]. Avaldus debatil Huntide esinemine Prantsusmaal, mille Groupe Loup France korraldas Pariisis 28. jaanuaril 2000.*

Véronique Campion-Vincent

³³ Vt § 4: *Juhusliku paljunemise korral tuleb noorloom anda kolme kuu jooksul hoiule volitatud asutusse.*

³⁴ Erakõnelusest Jacqueline Wintergestiga (keskkonnaministeerium) 21. veebruaril 2000 Pariisis.

³⁵ Dokumentaalfilmi sellest jahiklubist on näidanud Prantsuse telekanal TF1 loodusfilmide sarjas *Histoires Naturelles* (erakõnelusest François Popliniga 1. märtsil 2000).

³⁶ *Kuigi hundid on peaaegu hävitatud, pole nad meie keskel iial olnud nii märgatavad kui praegu* (Soriano 1983: 5).

³⁷ 1970. ja 1980. aastatel peeti paljude “metsslaste” ohvriks langenud lamaste surma puhul sellist käitumist üksmeelselt ebanormaalseks, seetõttu püstitati võimaluse korral (kui süüdlaseks osutus metsloom) rituaalne hüpotees tema kokkupuutest inimesega.

³⁸ Originaalis *loup-cervier*, mille seletus *Robert*'i sõnaraamatu 1993. aasta väljaandes on ‘*Euraasia põhjapoolsetel aladel elav ilves*’ (*Le Robert* 1993).

³⁹ Geneviève Carbone on avaldanud ka kirjutised *La peur du loup* (1991) ja koos Gilles Le Pape’iga *L’ABCdaire du loup* (1996).

⁴⁰ Nt Vosges’s või Šveitsis elavad ilvesed Elisa ja Tito ning Püreenees karud Melba ja Pyros.

⁴¹ Enne kui loom vangistati ja Idahosse tagasi toimetati, oli üks koolipoiss andnud talle siiski hüüdnime Freedom.

⁴² Autor tänab siinkohal Cozette Griffin-Kremerit ja Adrienne Mayorit nende viidete eest.

⁴³ *Kuulujutu- või muistendimudeli imiteeriv käitumine, olenemata sellest, kas seda peetakse tõeseks või mitte* (Renard 1999: 125).

⁴⁴ Nende meetmete kasutuselevõtt sätestati 10. juulil 1976 vastuvõetud looduskaitseadusega, mis teatas, et *looma- ja taimeliikide alalhoidmine ja nende osalusel bioloogilise tasakaalu säilitamine kaitseb üldsuse huve*. Kaitsealuste roomajate ost, müük, näitamine ja vedu keelati seadusega. Siiski on endiselt lubatud kahe kõige mürgisema rästikuliigi – *Vipera aspis* ja *Vipera berus* – hävitamine.

⁴⁵ Erakõnelusest antropoloogide Solange Pintoni ja Yvonne Verdier’ga 1989. aastal. Y. Verdier suri samal aastal. Sellel lool on looduslik tagapõhi, sest mõned rohtmaod, keda leidub arvukamalt kui rästikuid, elavad ka puude otsas ja röövivad pesadest linnumune (erakõnelusest loodusteadlase Gérard Naulleaugaga 1989. aastal).

⁴⁶ François Poplini välja pakutud idee käesoleva kirjutise autori ettekan- dele järgnenud arutelu käigus 1. märtsil 2000.

⁴⁷ *La Stampas* ilmunud kirjutise pealkiri kõlaks eesti keeles “Kus rästikud lendavad. Valsusas lennutatakse langevarjudega roomajaid alla?”

⁴⁸ 1997. aasta 9. jaanuari *Kentucky Herald*is teatatakse kuulujuttudest, milles väidetakse, et *Kentucky Wildlife Service* hakkab loodusesse lahti päästma lõgismadusid eesmärgiga reguleerida metsikute kalkunite populatsiooni, tehes seda ajuti ka helikopteritelt. Sellele järgneb organisatsiooni esindaja ekslikku teadet kummutav kommentaar: *Sellised kuulujutud kerkivad ikka ja jälle pinnale, kuid me ei oska öelda, kes ja miks neid levitab* (allikas: erakõnelusest Jan Harold Brunvandiga 10. jaanuaril 1997).

⁴⁹ Jean-Louis Brodu, esimene teadlane, kes uuris selliseid nähtusi Prantsusmaal (Brodu & Meurger 1984), avaldas oma viimases publikatsioonis täieliku loetelu esinenud juhtumitest (Brodu 1999).

⁵⁰ Autor tänab siinkohal Michel-Louis Rouquette'i nende viidetele osutamise eest.

⁵¹ Metslaseks osutus Brie'st pärit hiiglaslik metskitsekarva lambakoer.

⁵² 1. septembrist 6. oktoobrini 1999 avaldati ajalehtedes *Centre-Press*e ja *Nouvelle République* kokku üheksa artiklit. Autor tänab Pierre Chevrier'd viidetele osutamise eest.

⁵³ Autor tänab Daniel Reboul'd toimikut puudutava teabe ja allpool tsiteeritud ajakirjanduskatket eest.

⁵⁴ Erakõnelusest François Moutou'ga 8. novembril 1999.

⁵⁵ Enne kui keskkonnaministerium usaldas operatsiooni läbiviimise Rahvuslikule Jahindusametile (kaks aastat pärast esimest juhtumit), juhtis ilveste loodusesse tagasitoomise operatsiooni Vosges'is C. Kempf.

⁵⁶ Vt 1. osa “Huntide taasilmumine Prantsusmaale: mis on tegelikult juhtunud?”.

⁵⁷ Ülesande lahendus on: vaja läheb 1200 hunti. Lahenduskäik: Elanikearvu kasv = 1000 aastas. Sealt lahutan igal aastal söödud laste arvu, mis võrdub huntide arvuga. Elanikkond kasvab aastas $18 - 12 = 6\%$, $73\,000\,000 \times 6\% = 4\,320\,000$ elanikku aastas. Lapsi tuleb süüa $4\,320\,000 : 365 = 1200$ päevas.

Kirjandus

Amiens: avec les brigades du tigre. Safari en baie de Somme. Les Tartarins du dimanche 2000. *France-Soir*, 25. juuli.

L'Autre Journal, 5. oktoober 1990, lk 112–121.

Barloy, Jean-Jacques 1985. *Les survivants de l'ombre. Enquête sur les animaux mystérieux*. Paris: Arthaud.

Véronique Campion-Vincent

Beaufort, François de 1987. *Le loup en France: Éléments d'écologie historique*. Encyclopédie des carnivores de France 1. Paris: Société française pour l'étude et la protection des mammifères.

Beaufort, François de 1990. La réintroduction du loup en France. Véronique Barre & Martine Bigan & Jacques Lecomte (toim). *Réintroductions et renforcements de populations animales en France: Actes du colloque de Saint-Jean-du-Gard (6–8 décembre 1988)*. Revue d'écologie, lisa 5 (La Terre et la Vie), lk 189–195.

Beaulieu, François de 1994. Le loup dans les traditions de Bretagne. *Skol Vreiz* 31 (mai), lk 1–83.

Bernard, Daniel 1981. *L'homme et le loup*. Escape des hommes. Paris: Berger-Levrault.

Bobbé, Sophie 1998. *Du folklore à la science: Analyse anthropologique des figures de l'ours et du loup dans l'imaginaire occidental*. Thèse de Doctorat en anthropologie. Paris: INRA & EHESS (École des hautes études en sciences sociales).

Bobbé, Sophie 1999. Entre domestique et sauvage: Le cas du chien errant: Une liminalité bien dérangeante. *Ruralia: Revue de l'association des ruralistes français* 5, lk 119–133.

Boder, Willy 1999. Quand le chamois tue le lynx. *Le Temps*, 24. juuni, lk 1.

Bracque, Pierre 1999. *Rapport de mission interministérielle sur la cohabitation entre l'élevage et le loup*. Paris: Ministère de l'Agriculture et de la Pêche, Inspection Générale de l'Agriculture.

Brodu, Jean-Louis 1999. Fauves et usage de fauves. *La Mandragore: Revue des littératures orales* 5. Métive: Parthenay, lk 91–107.

Brodu, Jean-Louis & Meurger, Michel 1984. *Les félins-mystère: Sur les traces d'un mythe moderne*. Paris: Pogonip.

Campion-Vincent, Véronique 1990a. Viper-Release Stories: a Contemporary French Legend. Gillian Bennett & Paul Smith (toim). *A Nest of Vipers*. Perspectives on Contemporary Legend 5. Sheffield: Sheffield Academic for the Centre for the International Society for Contemporary Legend Research & The Centre for English Cultural Tradition and Language, lk 11–40.

Campion-Vincent, Véronique 1990b. Contemporary Legends about Animal-Releases in Rural France. *Fabula* 31, lk 242–253.

Campion-Vincent, Véronique 1992. Appearances of Beasts and Mystery Cats in France. *Folklore* 103: 2, lk 160–183.

Campion-Vincent, Véronique 1996. Le retour du lynx. *Anthropozoologica* 23, lk 3–12.

- Campion-Vincent, Véronique 1999. *Interjuu Gilbert Simoniga*. 29. detsember. Materjalid autori valduses.
- Campion-Vincent, Véronique & Renard, Jean-Bruno 1993. *Légendes urbaines: Rumeurs d'aujourd'hui*. Paris: Payot.
- Carbone, Geneviève 1991. *La peur du loup*. Découvertes Gallimard: Histoires naturelles 124. Paris: Gallimard.
- Carbone, Geneviève 2000. La bête du Gévaudan. *Sciences et Avenir: Hors série Les animaux extraordinaires* 123 (juuli-august), lk 16–21.
- Carbone, Geneviève & Le Pape, Gilles 1996. *L'ABCdaire du loup*. L'ABCdaire, série Sciences et Nature. Paris: Flammarion.
- Chadwick, Douglas H. 1998. Return of the Gray Wolf. *National Geographic* 193: 5, lk 72–99.
- Chasse aux fauves dans les marais de la Somme 2000. *Le Parisien*, 25. juuli.
- Chat tigré* 2000. Agence France Presse, 2. august.
- Chevallier, Daniel 1999. *De l'incompatibilité du loup et du maintien d'un pastoralisme durable*. Rapport d'information n° 1875. Paris: Assemblée nationale.
- Chupacabra in California: A warning in the press. 1996. *FOAFtale News* 40 & 41 (detsember) (<http://users.aber.ac.uk/mikstaff/ftn4041.htm> – viimati kasutatud 3. september 2003).
- Dans la Somme, la chasse aux fauves est ouverte 2000. *Libération*, 25. juuli.
- Delort, Robert 1983. La guerre du loup. *L'Histoire: [Magazine de vulgarisation historique]* 53 (veebbruar), lk 6–14.
- Delperrié de Bayac, Jacques 1969. *Histoire de la milice: 1918–1945*. Les Grandes études contemporaines. Paris: Fayard.
- Delperrié de Bayac, Jacques 1970. *Du sang dans la montagne: Vrais et faux mystères de la Bête du Gévaudan*. Paris: Fayard.
- Delperrié de Bayac, Jacques 1994. *Histoire de la milice: 1918–1945*. 2. tr. Paris: Fayard.
- Des pumas, en Somme 2000. *Libération*, 27. juuli.
- Dobremez, Jean-François 1996. *Mission de médiation et d'inspection sur le loup*. Rapport à Madame le ministre de l'Environnement. Paris.
- Dove volano le vipere: Rettili paracadutati in Valsusa? 1989. *La Stampa*, 13. oktoober.

Véronique Campion-Vincent

Dubois, Raymond Francis 1991. *Traité de biosociologie: Abrégé 1. Vivre avec les loups*. Vivre avec l'homme 2. Action-Environnement.

Dumerchat, Frédéric & Vénier, Philippe 1998. Vois-tu ce que je vois? Le puma de la forêt de Chizé! *La Mandragore: Revue des littératures orales* 2, Métive: Parthenay, lk 83–94.

L'Événement du Jeudi 1993, 4.–10. november.

Ferry, Luc 1992. *Le nouvel ordre écologique: L'arbre, l'animal et l'homme*. Paris: Grasset.

Le Figaro 1995, 5. juuni; 1999, 17. august; 2000, 17. november, lk 10; 2000, 22. november, lk 12.

Fournier, Jean-Louis 1993. *Arithmétique impertinente*. Paris: Payot.

France-Soir 1994, 13. august.

La gazette de la meute 1997–199, 14 (talv), lk 8; 1998, 16 (suvi); 2000, 23. aprill, lk 8; 2000, 7. september, lk 7–14.

Gillespie, Angus K. & Mechling, Jay 1987. Introduction. Angus K. Gillespie & Jay Mechling (toim). *American Wildlife in Symbol and Story*. Knoxville: The University of Tennessee Press, lk 1–14.

“Goat Sucker” in Puerto Rico. 1995. *FOAFtale News* 38 (detsember) (<http://users.aber.ac.uk/mikstaff/ftn38.htm#GoatSucker> – 3. september 2003).

Goss, Michael 1992. Alien Big Cat Sighting in Britain. *Folklore* 103, lk 184–202.

Holloway, Marguerite 2000. Wolves at the Door: Can we Learn to Dance with Wild Things Again? *Discover*, June, lk 58–65.

Jobert, Arthur 1998. L'aménagement en politique ou ce que le syndrome NIMBY nous dit de l'intérêt général. *Politix* 42, lk 67–92.

Journal Officiel 1993, 11. september; 1996, 12. oktoober; 2000, 19. juulil, lk 11 087–11 089

Kempf, Christian 1987. *Le retour des seigneurs de nos forêts d'Europe*. Paris: Sang de la Terre.

LeRoy Ladurie, Emmanuel 1975. De la crise ultime à la vraie croissance (1600–1789). Georges Duby & Armand Wallon (toim). *Histoire de la France rurale 2: L'âge classique des paysans*. Univers historique. Paris: Seuil, lk 359–590.

Libération 1991, 14. märts; 1994, 12. august.

Louis, Michel 1992. *La bête du Gévaudan: L'innocence des loups*. Collection Vérités et Légendes. Paris: Perrin.

- Les loups de France avaient-ils réellement disparu? 2000. *La voie du loup* 5, lk 12–13.
- Mangeot, Alain 1999. Qui a peut du grand méchant loup? *La gazette de la meute* 21, lk 17.
- Marsan, Andréa 1994. Indicatori di presenza del lupo sul territorio ed areale di diffusione della specie in Liguria. *Appunti dal corso regionale di aggiornamento per veterinari su lo riconoscimento dei danni da predazione da canidi provocati al patrimonio zootecnico*. Regione Liguria: Servizio Veterinario, mai, lk 54–66.
- Mathisen, Stein 1996. Real Barbarians Eat Whales: Norwegian Identity and the Whaling Issue. Pertti J. Antonen (toim). *Making Europe in Nordic Contexts*. Turku: NIF Publications, lk 105–135.
- Ménatory, Gérard 1976. *La bête du Gévaudan: Histoire, légende, réalité*. Mende: Chaptal.
- Ménatory, Gérard 1990. *La vie des loups: du mythe à la réalité*. Nature. Paris: Stock.
- Meurger, Michel 1990. Les félins exotiques dans le légendaire français. *Rumeurs et légendes contemporaines*. Communications 52, lk 175–196.
- Meurger, Michel 1994. The Leopards of the Great Turk. Steve Moore (toim). *Fortean Studies* 1: Fortean times occasional paper. London: John Brown Publishing, lk 198–209.
- Micoud, André & Labeyrie, Philippe & Chantrel C. 1989. *Les animaux dits "nuisibles": Essai sur l'évolution récente d'une notion*. Rapport financé par le Service de la Recherche, des Etudes et du Traitement de l'Information sur l'Environnement (SRETIE). Saint-Etienne: CRESAL.
- Midi Libre* 1987, 1. aprillil; 1997, 15. september; 1997, 16. september; 1997, 17. september.
- Mitchell, John & Rickard, Robert J. M. 1982. *Living Wonders: Mysteries and Curiosities of the Animal World*. London: Thames and Hudson.
- Le Monde* 1994, 12/13. juuni; 1999, 28. august; 2000, 10. august, lk 7.
- Moutou, François 1999. Le retour du loup en France: Les enjeux. Liliane Bodson (toim). *Animaux perdus, animaux retrouvés: Réapparition ou réintroduction en Europe occidentale d'espèces disparues de leur milieu d'origine*. Journée d'étude Université de Liège, 21 mars 1998. Colloques d'histoire des connaissances zoologiques 10. Liège: Université de Liège, lk 40–50.
- Nice-Matin* 1999, 23. november; 2000, 8. märts.
- Ollivier, Eric 1999. Le loup et les agneaux. *Le Figaro*, 29. september, lk 10.

Véronique Campion-Vincent

- Oring, Elliott 1990. Legend, Truth and News. *Southern Folklore* 47, lk 163–177.
- Paccalet, Yves 1993. Au bonheur du gaulois. *Terre Sauvage* 73 (mai), lk 19.
- Le Parisien* 1993, 14. oktoober; 1994, 30/31. juuli; 1994, 15. august 1994.
- Paris-Match* 1999, 30. detsember, lk 92–95.
- Pincemaille, Christophe 1987. La vérité sur la bête du Gévaudan. *L'Histoire: [Magazine de vulgarisation historique]* 101 (juuni), lk 58–63.
- Plaisir de la Chasse* 1986, aprill.
- Le Point* 1995, 3. juuni, lk 88.
- Pourcher, Pierre 1889. *Histoire de la Bête du Gévaudan, véritable fléau de Dieu, d'après des documents inédits et authentiques*. Saint Martin de Bourbaux: Imprimerie Pourcher.
- La Provence* 1999, 13. august.
- Renard, Jean-Bruno 1999. *Rumeurs et légendes urbaines*. Que sais-je? 3445. Paris: PUF.
- Le Robert* 1993 = Josette Rey-Debove & Alain Rey (toim). *Le nouveau petit Robert: Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Paris: Le Robert.
- Soriano, Marc 1983. La revanche du loup. *L'Histoire: [Magazine de vulgarisation historique]* 53 (veebruur), lk 5.
- Le Temps* 1999, 17. juuni; 2000, 30. august.
- Trésor de la langue française* 1971–1994 = Paul Imbs (toim). *Trésor de la langue française: Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789–1960)*. Paris: Ed. du C.N.R.S. (Centre national de la recherche scientifique).
- Une stratégie nationale de conservation 2000. *L'Infoloups: Bulletin d'information du programme Life Loup* 7 (september), lk 1–10.
- Var Matin* 1999, 10. juuli.
- Vargas, Fred 1999. *L'homme à l'envers*. Chemins nocturnes. Paris: Viviane Hamy.
- Velay-Vallantin, Catherine 1995. Entre fiction et réalité: *Le Petit Chaperon rouge* et la Bête du Gévaudan. *Gradhiva* 17, lk 111–126.
- Wick, Pascal 1998. *Le chien de protection sur troupeau ovin*. Blois: Artus.
- La vie des bêtes* 1966, märts, lk 92.